

Як покращити екологічну складову стратегії розвитку громади:

практичний посібник

Черкаси 2025

УДК 504.06
С 74

С 74

Як покращити екологічну складову стратегії розвитку громади: практичний посібник.
Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А., 2025. — 72 с.

ISBN 978-966-920-708-1

Сучасна успішна громада — це не лише економічно сильна, а й екологічно відповідальна громада. Цей посібник створений для того, щоб допомогти громадам зробити екологічний компонент своїх стратегій дієвим інструментом управління розвитком, а саму стратегію — рушійною силою позитивних змін.

Посібник буде корисним для працівників органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій, освітян, активістів — усіх, хто прагне перетворити українські громади на зелені, безпечні й комфортні для життя території.

УДК 504.06

Розробники:

Спрягайло Оксана Анатоліївна — кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Спрягайло Олександр Васильович — кандидат біологічних наук, доцент
ГО «ЕКОСОЦІУМ» (м. Черкаси)

Цей посібник підтриманий Європейською кліматичною фундацією. Відповідальність за інформацію та погляди, висловлені у цьому посібнику, лежить на авторах. Європейська кліматична фундація не може бути визнана відповідальною за будь-яке використання інформації, яка викладена в цьому посібнику.

ISBN 978-966-920-708-1

©Авторські тексти, 2025

ЗМІСТ

НАВІГАТОР ПО ПОСІБНИКУ: КРОК ЗА КРОКОМ	5
НАВІЩО ЦЕ ГРОМАДІ?	6
З ЧОГО ПОЧАТИ?	8
ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ.....	10
1. Підвищення суспільної екологічної свідомості	10
2. Екологічний моніторинг та контроль джерел забруднення	12
3. Поводження з відходами та ресурсоощадність	14
4. Кліматична адаптація та скорочення вуглецевого сліду	16
5. Водна безпека та стале управління водними ресурсами	18
6. Екологізація сільського господарства та розвиток сталого природокори- стування	20
7. Збереження та розвиток природно-заповідного фонду	22
8. Збереження та відновлення біорізноманіття	24
9. Розвиток зелених зон і підвищення стійкості ландшафтів	26
10. Зелена економіка та просторове планування.....	28
11. Екотуризм та рекреація	30
12. Екологічна безпека.....	32
ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ІНТЕГРАЦІЮ?	34
ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ	36
КЕЙСИ ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ	42
ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ	44
ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ	54
ДОДАТОК 1: Анкета для мешканців громади «Екологічна складова Стратегії ро- звитку громади»	61
ДОДАТОК 2: Чек-лист «Що ми вже робимо, а що можемо покращити?»	64

Автори висловлюють щире подяку Бобринській та Степанківській СТГ за слушні зауваження та пропозиції під час підготовки цього посібника

НАВІГАТОР ПО ПОСІБНИКУ: КРОК ЗА КРОКОМ

Крок 1. Отримайте відповіді на питання

- Чому екологічна складова має бути рівноцінною частиною стратегії розвитку, а не її додатком «на вимогу законодавства»?
- Як екологічна складова пов'язана із здоров'ям, добробутом і соціальною активністю мешканців та економічною привабливістю території громади?
- До яких викликів може призвести ігнорування екологічної складової в стратегії розвитку?
- Які можливості може отримати громада, розвиваючи власну екологічну орієнтованість?

Стор. 6-7

Крок 2. Зорієнтуйтеся, з чого почати

Дізнайтеся:

- яку вихідну інформацію слід мати,
- яких фахівців необхідно залучити,
- чому важливо правильно оцінити власні проблеми та ресурси,
- які документи можна використати в роботі.

Стор. 8-9

Крок 3. Проаналізуйте, що ви вже робите, а що можете покращити

Використайте чек-лист у додатку 2, щоб краще зрозуміти, які екологічні напрями розвиваються в громаді добре, а які «просідають» — це допоможе правильно вибрати екологічні орієнтири.

Стор. 64-71

Крок 4. Оберіть кілька пріоритетних екологічних напрямів для включення в стратегію розвитку громади

Зверніть увагу! Недоцільно включати в стратегію розвитку громади усі 12 запропонованих у посібнику екологічних напрямів.

Наведену інформацію ви можете використати для того, щоб:

- обрати кілька пріоритетних для своєї громади екологічних напрямів і зробити їх оперативними цілями;
- об'єднати напрями між собою;
- використати запропоновані напрями як орієнтири для екологізації стратегії розвитку громади;
- інтегрувати екологічні ініціативи в економічний і соціальний блоки стратегії;
- використати запропоновані кроки для втілення, щоб сформулювати завдання, які допоможуть досягти визначені цілі;
- використати індикатори виконання для розуміння того, які результати можна отримати у майбутньому.

Стор. 10-33

НАВІГАТОР ПО ПОСІБНИКУ: КРОК ЗА КРОКОМ

Крок 5. Дізнайтеся, як інтегрувати екологічну складову в інші блоки стратегії розвитку

- Наведена інформація допоможе вам краще зрозуміти,
- як поєднати економічний розвиток з екологічним та соціальним благополуччям;
 - чому екологічна складова має бути пов'язана із економічним та соціальним блоком,
 - як включити довкілля в економіку, соціальні програми, освіту та управління.

Стор. 34-35

Крок 6. Скористайтеся практичними порадами та конкретними прикладами

- Наведена інформація та конкретні приклади допоможуть вам:
- сформулювати одну або дві стратегічні цілі екологічного спрямування;
 - обрати формулювання оперативних цілей у різних екологічних напрямках;
 - уникнути некоректних термінів, виразів, тверджень;
 - перевірити стратегію розвитку на «збалансованість».

Стор. 36-41

Крок 7. Проаналізуйте кейси про вибір між експлуатаційним та сталим розвитком у громадах

- Дізнайтеся, які наслідки для довкілля і громади мають різні підходи до використання природних ресурсів.
- Використайте запропоновані кейси як орієнтири для прийняття власних рішень.

Стор. 42-43

Крок 8. Надихніться досвідом громад, які успішно реалізують екологічні проекти та ініціативи

- Дізнайтеся:
- які екологічні напрями вже отримали грантову підтримку міжнародних донорів;
 - як можна поєднати екологічні ініціативи та економічні вигоди;
 - як можна реалізувати екологічні проекти, залучивши до співпраці громадські організації.

Стор. 44-53

Будьте певні: кожен крок, який ви робите, наближає вашу громаду до сталого розвитку. Плануйте, перевіряйте, впроваджуйте, надихайтеся та мотивуйте інших — і тоді стратегія розвитку вашої громади стане реальним орієнтиром й інструментом для довгострокового благополуччя.

НАВІЩО ЦЕ ГРОМАДІ?

Сьогодні громади стоять перед вибором: розглядати екологічну політику як формальність або використовувати її як інструмент довгострокового розвитку. Розуміння того, що екологічна складова стратегії розвитку — це не витрати, а пріоритетний ресурс, що впливає на якість життя, економічну стабільність і привабливість території, є важливим кроком до побудови успішної та стійкої громади.

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО?

- **Здоров'я та добробут мешканців:** чисті повітря, вода і ґрунти зменшують ризики захворювань і підвищують якість та тривалість життя.
- **Економічна привабливість:** екологічно безпечні території із високим ступенем збереженості природи мають високу привабливість для бізнесу, туризму та інвестицій.
- **Соціальна активність:** екологічні ініціативи створюють платформи для спільної діяльності, обміну ідеями, партнерства та стимулюють громадську активність.

ВИКЛИКИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ГРОМАДИ ВНАСЛІДОК ІГНОРУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ

- **Забруднення довкілля:** погіршення якості води, стану водойм, забруднення повітря і ґрунтів.
- **Енергетична неефективність та високе споживання ресурсів:** залежність від викопного палива та нераціональне використання води й енергії.
- **Проблеми поводження з відходами:** зростання обсягів твердих побутових і промислових відходів, низький рівень їхньої переробки та засмічення довкілля.
- **Наслідки кліматичних змін:** зростання частоти посух, злив, екстремальних температур, ризиків підтоплень та лісових пожеж.
- **Деградація земель:** виснаження ґрунтів, ерозія, зниження родючості.
- **Дефіцит природоохоронних територій та втрати біорізноманіття:** недостатній відсоток заповідних площ, зникнення видів рослин і тварин, порушення екосистемної рівноваги.
- **Інвазійні види та зміни екосистем:** неконтрольоване поширення чужорідних видів рослин і тварин, які мають негативний вплив на здоров'я людей, сільське господарство та природу.
- **Недостатня екологічна свідомість населення:** низький рівень знань та активності щодо збереження довкілля.

НАВІЩО ЦЕ ГРОМАДІ?

ЩО ВИГРАЮТЬ ГРОМАДИ, ОБИРАЮЧИ ЕКОЛОГІЧНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ

- **Збереження середовища проживання та природної спадщини:** екологічно виважені рішення дозволяють зберегти та раціонально використовувати природні ресурси і сформувати основу довгострокового розвитку громади.
- **Збереження та використання екосистемних послуг:** здорові екосистеми створюють безпосередні вигоди для економіки та якості життя: забезпечують громаду чистою водою й повітрям, родючими ґрунтами, захистом від паводків і перегрівання та ін.
- **Залучення інвестицій:** міжнародні фонди та державні програми надають перевагу громадам зі «зеленими» пріоритетами.
- **Створення нових робочих місць:** відновлювана енергетика, екотуризм, переробка відходів і «зелене будівництво» розширюють економічні перспективи.
- **Розвиток місцевого бізнесу:** охорона природних територій та підтримка екологічно відповідальних проєктів сприяють розвитку місцевих фермерських і ремісничих ініціатив.
- **Формування комфортного середовища:** зелені насадження, чисті водойми і безпечна інфраструктура підвищують рівень життя мешканців та приваблюють молодь.
- **Підвищення вартості землі та привабливості територій:** добре збережені ландшафти, чисте довкілля і гармонійний простір підвищують інвестиційну цінність земель та нерухомості громади.
- **Партнерство та розвиток громадських ініціатив:** бізнес, науковці і громадські організації охоче підтримують громади, які інвестують у стале майбутнє.
- **Підвищення екологічної обізнаності населення:** залучення мешканців до природоохоронних програм формує культуру відповідального ставлення до довкілля та стимулює активну громадську позицію.

З ЧОГО ПОЧАТИ?

1. Подивіться на екологічну складову як на стратегічний ресурс громади, який:

- підвищує конкурентоспроможність громади, особливо в умовах «зеленої трансформації» та нових європейських стандартів;
- створює здорове, безпечне й привабливе середовище для життя мешканців;
- підсилює інші напрями стратегії — економічний та соціальний.

2. Зробіть початковий аналіз стану довкілля:

- оцініть якість довкілля (повітря, води, ґрунтів) на території громади;
- визначте проблемні зони: сміттєзвалища, промислові об'єкти, деградовані землі та ін.;
- проведіть інвентаризацію природних ресурсів: зелених насаджень, водних об'єктів, природоохоронних територій;
- зберіть та проаналізуйте наявну документацію: карти, звіти, дані спостережень.

3. Залучіть науковців, експертів, громадськість:

- налагодьте співпрацю з університетами, науково-дослідними установами та екологічними організаціями для детальнішого аналізу екологічних проблем та отримання рекомендацій;
- інформуйте і залучайте до обговорення місцевих мешканців через круглі столи та громадські слухання — це сприятиме підтримці та розумінню екологічних ініціатив (для збору думок мешканців використовуйте опитування — у додатку 1 подано приклад анкети, яку громада може адаптувати для власних потреб);
- створіть робочу групу з питань екології та сталого розвитку — це забезпечить сталість процесу і координацію дій.

4. Визначте екологічні пріоритети:

- передусім оцініть локальні проблеми (сміттєзвалища, забруднення водних об'єктів, деградація ґрунтів, низький показник заповідності території), наявні природні ресурси (зелені зони, ліси, водойми, торфовища, болота, родючі ґрунти) та ресурси розвитку (потенціал для відновлюваної енергетики (сонце, вітер, біомаса)), стан комунальної інфраструктури, освітні та наукові установи, громадські організації, волонтерський потенціал населення);
- орієнтуйтеся не лише на поточні проблеми, а й на інноваційні та потенційно важливі напрями, які можуть стати актуальними для вашої громади у майбутньому: відновлювану енергетику, циркулярну економіку, екотуризм, заходи з адаптації до змін клімату, «зелені» та «розумні» інфраструктурні рішення;
- забезпечте баланс короткострокових і довгострокових заходів, які поєднуватимуть швидкі результати (наприклад, благоустрій, санація територій) із системними рішеннями (створення заповідних об'єктів, енергетична трансформація). Плануючи реалізацію таких ініціатив, формуйте ресурси для їх впровадження;
- обов'язково використовуйте інтегровані інструменти планування: SWOT-аналіз, оцінку екологічних ризиків, картування ресурсів та екосистемних послуг.

З ЧОГО ПОЧАТИ?

Як орієнтири використовуйте:

- ◆ Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»;
- ◆ Закон України «Про екологічну мережу України»;
- ◆ Закон України «Про природно-заповідний фонд України»;
- ◆ Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки;
- ◆ Стратегію розвитку областей України на 2021-2027 роки;
- ◆ Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року;
- ◆ Стратегію формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року;
- ◆ Національний план управління відходами до 2033 року;
- ◆ Євроінтеграційні зобов'язання України у сфері довкілля (Угода про асоціацію з ЄС, розділ «Охорона довкілля»);
- ◆ Порядок денний ООН до 2030 року – Цілі сталого розвитку (SDGs), особливо цілі 6: Чиста вода і санітарія, 7: Доступна та чиста енергія, 11: Сталий розвиток міст і громад, 12: Відповідальне споживання і виробництво, 13: Боротьба зі зміною клімату, 14: Збереження морських екосистем, 15: Захист екосистем суші;
- ◆ Конвенцію ООН про охорону біологічного різноманіття;
- ◆ Стратегію біорізноманіття ЄС до 2030 року;
- ◆ Нову стратегію ЄС з адаптації до зміни клімату;
- ◆ Стратегію From Farm to Fork (F2F);
- ◆ Європейський зелений курс (European Green Deal) та ін.

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

1. Підвищення суспільної екологічної свідомості

Чому це важливо?

Екологічна свідомість — фундамент для успішної реалізації інших екологічних цілей громади.

Ефективність будь-яких природоохоронних чи ресурсозберігаючих заходів на пряму залежить від рівня обізнаності та відповідального ставлення мешканців громади.

Навіть найсучасніші технології у сферах поводження з відходами, енергоефективності чи охорони природи не принесуть результату без активної підтримки та участі населення.

Як це впливає на громаду?

Створюються передумови для відповідального ставлення до довкілля.

Підвищується ефективність екологічних ініціатив та формується культура відповідального споживання і ощадливого використання ресурсів.

Підвищується готовність громади впроваджувати інноваційні підходи (сортування відходів, «зелені» технології, відновлювану енергетику).

Формується громада, здатна брати участь у вирішенні екологічних проблем та прийнятті рішень, що впливають на якість життя.

Підвищується конкурентоспроможність громади у залученні грантів, донорських програм та інвестицій від державних і міжнародних партнерів.

Можливі кроки для втілення:

- **Інформаційно-просвітницькі кампанії в громаді:** громадські екофоруми та «зелені дні», тематичні публікації у соцмережах, розробка мобільних додатків або чат-ботів для поширення порад із «зелених практик».
- **Освітні заходи:** створення та підтримка екоцентрів, шкільних екоклубів, проведення інтерактивних уроків у природі.
- **Практичні ініціативи:** екоакції (прибирання, озеленення, висадка дерев, роздільний збір сміття), створення демонстраційних майданчиків («екодвір», модельна компостна станція), програми з повторного використання речей («бібліотеки речей», «ремонтні кафе» (repair cafés), центри обміну), еко-волонтерські програми для молоді.
- **Економічні та мотиваційні стимули:** еко-конкурси, міні-гранти на локальні освітньо-екологічні ініціативи, система відзнак для бізнесу, установ і навчальних закладів за екологічні практики.
- **Партнерство:** співпраця з бізнесом (еко-спонсорство, «зелені офіси», корпоративне волонтерство); партнерство з громадськими організаціями, установами ПЗФ, університетами для проведення досліджень і еко-освітніх заходів; залучення релігійних та культурних організацій у просвітницькі кампанії через ціннісний вимір турботи про природу.

Індикатори виконання:

■ Кількісні індикатори

- Кількість проведених інформаційно-просвітницьких заходів (тренінгів, лекцій, кампаній).
- Кількість учасників освітніх і просвітницьких заходів (учні, студенти, доросле населення).
- Кількість інформаційних матеріалів (буклетів, постерів, відео, публікацій).
- Кількість екологічних акцій (прибирання, озеленення, збори вторсировини тощо).
- Відсоток навчальних закладів громади, що реалізують програми екологічної освіти.

■ Якісні індикатори

- Зростання рівня обізнаності населення щодо екологічних проблем (за результатами соціопитувань).
- Відсоток жителів, які сортують відходи / беруть участь у системі роздільного збору (за результатами опитувань).
- Рівень громадської участі у прийнятті рішень з питань довкілля (кількість звернень, ініціативних груп, слухань).
- Частка населення, яка долучається до екологічних ініціатив громади.

■ Індикатори сталості

- Кількість створених або діючих громадських екологічних організацій чи ініціативних груп.
- Відсоток шкіл/садочків, що впроваджують екологічні освітні програми (наприклад, «Зелена школа»).
- Частка бюджету громади, спрямованого на екологічну освіту й просвіту.
- Стабільний відсоток населення, яке бере участь у сортуванні відходів або екологічних акціях.
- Наявність постійно діючих інформаційних платформ екорубрика на сайті громади, екосторінка в соцмережах чи ін.).

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

2. Екологічний моніторинг та контроль джерел забруднення

Чому це важливо?

Без систематичного збору й аналізу даних про стан довкілля громада фактично позбавлена можливості ефективно управляти ризиками, приймати обґрунтовані рішення та своєчасно реагувати на екологічні загрози.

Екологічний моніторинг дає змогу мінімізувати втрати від деградації земель, забруднення води чи повітря, знизити витрати на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій і, водночас, підвищує привабливість громади для інвесторів та туристів.

Як це впливає на громаду?

Підвищується рівень безпеки та комфорту життя, зменшуються ризики для здоров'я, підвищується довіра населення до місцевої влади та бізнесу.

Відкривається доступ до грантових програм і міжнародних фондів, які підтримують проекти екологічного моніторингу та модернізації інфраструктури.

Зменшуються ризики штрафів і втрат, пов'язаних з порушеннями екологічних норм, та створюється позитивний імідж громади як території, що дбає про сталий розвиток.

Можливі кроки для втілення:

- **Запровадження системи моніторингу стану довкілля:** якості поверхневих вод, атмосферного повітря, ґрунтів; впливу локальних господарств на навколишнє середовище.
- **Встановлення автоматизованих станцій контролю** атмосферного повітря, шумового та радіаційного забруднення.
- **Створення відкритих онлайн-ресурсів з даними моніторингу** (GIS-платформи, інтерактивні карти).
- **Облік стихійних сміттєзвалищ** із залученням громадськості.
- **Розробка карти ризиків забруднення території** із залученням науковців та профільних фахівців.
- **Співпраця з державними та науковими установами** для забезпечення фахових досліджень та аналізів.
- **Щорічне публічне звітування про стан довкілля в громаді** (еко-звіт для мешканців і бізнесу).
- **Інтеграція екологічного моніторингу в процес стратегічного планування** (коригування планів розвитку на основі отриманих даних).

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Кількість постів/станцій моніторингу (повітря, води, ґрунтів).
- Кількість досліджень та вимірювань, проведених протягом року на території громади.
- Кількість об'єктів/джерел забруднення, що охоплені регулярним контролем.
- Кількість перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання екологічних норм.
- Кількість опублікованих звітів або інформаційних бюлетенів про стан довкілля.

■ Якісні індикатори

- Рівень охоплення території громади системою моніторингу (відсоток річок, водойм, територій, що перевіряються щорічно).
- Частка виявлених порушень, за якими вжито заходів (штрафи, приписи, модернізація).
- Рівень прозорості та доступності даних для населення (наявність онлайн-доступу, відкритих звітів).
- Оцінка довіри населення до системи моніторингу (за результатами опитувань).

■ Індикатори сталості

- Наявність у громаді постійно діючої системи екологічного моніторингу.
- Частка бюджету громади, що щорічно спрямовується на екологічний моніторинг і контроль.
- Наявність укладених довгострокових угод з лабораторіями, науковими установами, екологічними організаціями.
- Регулярність оновлення та збереження бази даних екологічного стану громади.
- Інтеграція результатів моніторингу у прийняття управлінських рішень (наприклад, врахування у стратегічному чи просторовому плануванні).

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

3. Поводження з відходами та ресурсощадність

Чому це важливо?

Ефективне поведження з відходами та раціональне використання ресурсів — шлях до збереження довкілля, зниження забруднення ґрунтів, води та повітря, а також до зменшення впливу на зміну клімату. Це сприяє скороченню обсягів сміття, заощадженню енергії та матеріалів, а також стимулює розвиток циркулярної економіки — коли ресурси використовуються повторно, а не втрачаються.

Як це впливає на громаду?

Покращується санітарний стан населених пунктів, зменшуються витрати на утримання полігонів і ліквідацію стихійних сміттєзвалищ.

Створюються нові робочі місця у сферах сортування, переробки та повторного використання ресурсів.

Формується культура відповідального споживання та підвищується рівень екологічної свідомості населення.

Підвищується привабливість громади для інвесторів та туристів завдяки чистому середовищу та сучасним екологічним практикам.

Можливі кроки для втілення:

- **Сучасні системи збору та сортування відходів:** запровадження роздільного збору побутових та промислових відходів (пластик, скло, папір, метал, небезпечні відходи); створення локальних пунктів прийому вторсировини та небезпечних відходів (батареї, лампи, електроніка).
- **Запобігання утворенню відходів:** запровадження системи «плати, скільки викидаєш» (Pay as you throw) для стимулювання зменшення обсягу сміття; підтримка концепції «нуль відходів» (zero waste): магазини без упаковки, локальні точки обміну речами, повторне використання тари та упаковки.
- **Розвиток інфраструктури для компостування** органічних відходів.
- **Ліквідація стихійних сміттєзвалищ та контроль утилізації:** регулярні рейди та прибирання територій; відеоспостереження та системи штрафів за несанкціоноване викидання сміття.
- **Інноваційні підходи:** заохочення стартапів у сфері утилізації та переробки; підтримка біотехнологій для переробки органіки та пластиків.
- **Економічні стимули:** гранти та податкові пільги для бізнесів, які впроваджують принципи циркулярної економіки; конкурси для громадських ініціатив з ресурсощадності.
- **Пропагування зниження утворення відходів:** просвітництво, формування культури відповідального споживання, популяризація багаторазових товарів та упаковки, практичні інструменти повторного використання та економічні стимули.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Частка (%) домогосподарств, охоплених системою вивезення ТПВ.
- Кількість встановлених контейнерів для роздільного збору відходів.
- Частка відходів, що збираються роздільно (% від загального обсягу).
- Кількість пунктів прийому вторсировини, компостувальних станцій чи сортувальних ліній.
- Обсяг зібраної та зданої на переробку вторинної сировини (тонн/рік).
- Кількість інформаційно-просвітницьких заходів із теми відходів та ощадливого використання ресурсів.

■ Якісні індикатори

- Рівень обізнаності населення щодо правил сортування та ресурсозбереження (за результатами опитувань).
- Частка жителів, які регулярно сортують відходи у побуті.
- Рівень задоволеності населення якістю системи поводження з відходами.
- Зменшення обсягу захоронення відходів на полігоні (%).
- Частка комунальних підприємств і закладів, які впровадили практики ресурсощадності (енергоефективність, повторне використання матеріалів).

■ Індикатори сталості

- Наявність затвердженої місцевої програми чи плану управління відходами.
- Частка бюджету громади, що щорічно виділяється на поводження з відходами та ресурсощадність.
- Наявність довгострокових договорів із компаніями-переробниками чи регіональними операторами.
- Створення власної системи компостування/переробки органічних відходів.
- Регулярність оновлення даних щодо утворення та переробки відходів у громаді.
- Інтеграція правила «3R» (reduce, reuse, recycle) у шкільні та просвітницькі програми.

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

4. Кліматична адаптація та скорочення вуглецевого сліду

Чому це важливо?

Кліматична адаптація та скорочення вуглецевого сліду є базовою умовою довгострокової економічної стабільності, екологічної безпеки та соціального добробуту громади. Цей напрям дозволяє зменшити ризики від негативних наслідків кліматичних змін; підвищити енергетичну та економічну безпеку громади; зменшити вуглецевий слід; інтегрувати громаду у європейський контекст і залучити міжнародну технічну допомогу та інвестиції.

Як це впливає на громаду?

Зменшуються ризики від екстремальних кліматичних явищ (посух, повеней, екстремальних температур), що сприяє безпеці населення та інфраструктури.

Зменшується вуглецевий слід громади, що сприяє охороні навколишнього середовища та здоров'ю мешканців.

Підвищується енергетична та економічна стійкість: громада зменшує залежність від імпорту енергії та витрат на ліквідацію наслідків стихійних явищ.

Інтеграція у європейський та міжнародний контексти створює нові можливості для співпраці та розвитку сталих проєктів.

Можливі кроки для втілення:

- **Енергетична ефективність та відновлювані джерела енергії:** впровадження енергоефективних технологій у будівлях громади та комунальній інфраструктурі (теплоізоляція, LED-освітлення, інтелектуальні системи управління енергією), реалізація проєктів з використанням ВДЕ.
- **Транспорт та мобільність:** розвиток велоінфраструктури, оптимізація маршрутів перевезень для зменшення викидів CO₂.
- **Зелені насадження та природоорієнтовані рішення:** масштабне озеленення території громади, зелені дахи та вертикальне озеленення; відновлення і збереження природних водойм та лісопаркових зон для адаптації до екстремальних погодних явищ.
- **Адаптація до кліматичних ризиків:** розробка планів дій на випадок посух, повеней та інших екстремальних явищ; моніторинг температури, рівня води, повітряної та ґрунтової вологості; навчальні програми для мешканців щодо дій у разі стихійних явищ.
- **Зменшення вуглецевого сліду:** впровадження систем сортування та переробки відходів, заохочення повторного використання ресурсів та енергоощадних практик у бізнесі та домогосподарствах.
- **Освіта та активність:** інформаційні кампанії щодо кліматичних змін та способів скорочення вуглецевого сліду; підтримка громадських ініціатив зі сталого розвитку та зелених проєктів.
- **Економічні стимули та партнерство:** гранти, податкові пільги та субсидії для бізнесу та домогосподарств, які впроваджують енергоефективні та екологічні рішення; співпраця з міжнародними донорами та технічними програмами для реалізації кліматичних проєктів; конкурси та премії для ініціатив зі скорочення вуглецевого сліду та кліматичної адаптації.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Площа відновлених або створених зелених насаджень (га).
- Кількість енергоефективних заходів у комунальних закладах (модернізовані системи опалення, утеплені будівлі, встановлені LED-світильники).
- Частка використання відновлюваних джерел енергії в бюджетних установах (%).
- Кількість встановлених енергоаудитів у громадських будівлях.
- Зменшення обсягу споживання енергоресурсів у комунальному секторі (Гкал, кВт·год).
- Кількість облаштованих водозатримуючих/протидефляційних споруд, систем збору дощової води.
- Площа територій, охоплених природоорієнтованими рішеннями (наприклад, прибережні смуги, поєзакисні смуги, відновлені болота).

■ Якісні індикатори

- Зменшення розрахункового рівня викидів парникових газів у громаді (% у порівнянні з базовим роком).
- Зниження частоти або шкоди від кліматичних ризиків (повені, підтоплення, посухи) для господарств та населення.
- Рівень обізнаності населення щодо заходів кліматичної адаптації та скорочення вуглецевого сліду (за результатами опитувань).
- Частка населення (за результатами опитувань), що впроваджує ресурсощадні практики у побуті (сортування, повторне використання, енергоощадні технології).
- Рівень інтеграції кліматичних ризиків у місцеві програми розвитку та просторове планування.

■ Індикатори стійкості

- Наявність ухваленого місцевого плану кліматичної адаптації або енергетичної стратегії.
- Частка бюджету громади, що системно спрямовується на заходи з кліматичної адаптації та скорочення вуглецевого сліду.
- Наявність партнерських проєктів із міжнародними чи національними програмами у сфері зміни клімату.
- Функціонування системи моніторингу кліматичних ризиків і викидів у громаді.
- Регулярність звітування громади щодо скорочення викидів і заходів адаптації.
- Включення принципів кліматичної стійкості у всі стратегічні та галузеві документи громади.

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

5. Водна безпека та стале управління водними ресурсами

Чому це важливо?

Вода є базовим ресурсом для життя, здоров'я населення, сільського господарства та промисловості. Недостатня якість або обмежена доступність води загрожує здоров'ю людей, екосистемам та економічній стабільності громади.

Водні екосистеми виконують важливі регуляційні та кліматостабілізуючі функції, зменшують ризики підтоплення, посух та інших наслідків змін клімату.

Належне управління водними ресурсами дозволяє ефективно їх використовувати та інтегрувати громаду у національні та міжнародні програми водоохоронних ініціатив.

Як це впливає на громаду?

Забезпечується доступ до води належної якості для населення та комунальної інфраструктури.

Зменшуються ризики повеней, посух та інших надзвичайних ситуацій, пов'язаних з водними ресурсами.

Покращується стан водних екосистем і біорізноманіття.

Підвищується економічна стійкість громади за рахунок оптимізації водокористування та зменшення витрат на водопостачання і очищення води.

Можливі кроки для втілення:

- **Моніторинг та контроль:** регулярний моніторинг якості питної води та поверхневих водойм; контроль за несанкціонованими скидами стічних вод; створення публічних «екологічних карт водних ресурсів» громади (стан водойм, наявність джерел забруднення, проблемні ділянки).
- **Захист та відновлення водних екосистем:** охорона та відновлення прибережних захисних смуг річок та ставків (лісозахисні насадження, залуження); очищення русел річок та джерел від засмічення; рекультивація порушених водно-болотних угідь; робота з господарствами щодо зниження скидів агрохімікатів і гною у водойми; ліквідація несанкціонованих скидів у водойми.
- **Модернізація інфраструктури:** реконструкція водопровідних і каналізаційних мереж, очисних споруд, впровадження інтелектуальних систем управління водою; облаштування систем збору та очищення дощових вод, водоощадних систем у будівлях; запровадження технологій повторного використання води.
- **Освіта та просвітництво:** інформаційні кампанії щодо сталого водокористування, підтримка громадських ініціатив, залучення населення до акцій очищення водойм та прибережних територій.
- **Інновації та партнерства:** залучення інвесторів/грантів на «зелені» технології водоочищення, податкові пільги та конкурси для бізнесу та громадських ініціатив, співпраця з науковими установами для проведення досліджень водного балансу громади; співпраця з міжнародними організаціями.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Частка населення, підключеного до централізованого водопостачання (%).
- Частка населення, що має доступ до якісної питної води (% відповідності санітарним нормам).
- Кількість модернізованих або нових об'єктів водопостачання та водовідведення (очисних споруд, насосних станцій).
- Кількість обладнаних пунктів/систем для доочистки або контролю якості води.
- Обсяг заощадженої води завдяки впровадженню ресурсоощадних технологій (м³/рік).
- Площа відновлених/захищених прибережних захисних смуг та водно-болотних угідь (га).
- Кількість локальних систем збору та використання дощової води (наприклад, у школах чи громадських будівлях).

■ Якісні індикатори

- Рівень якості води у водоймах громади (за показниками: БСК, нітрати, фосфати тощо).
- Зменшення випадків аварій на системах водопостачання та водовідведення.
- Зниження рівня підтоплень чи нестачі води в посушливі періоди.
- Рівень задоволеності населення якістю питної води (за результатами опитувань).
- Частка господарств, що впровадили оощадливі технології використання води (крапельне зрошення, повторне використання).
- Врахування питань водної безпеки у місцевому просторовому та стратегічному плануванні.

■ Індикатори стійкості

- Наявність затвердженої місцевої Програми управління водними ресурсами або Плану управління річковим басейном.
- Частка бюджету громади, спрямована на модернізацію систем водопостачання та охорону водних ресурсів.
- Діючі угоди про співпрацю з басейновими радами, науковими установами та екологічними організаціями.
- Створення та регулярне оновлення бази даних про стан водних ресурсів у громаді.
- Постійне функціонування системи моніторингу якості поверхневих і підземних вод.
- Інтеграція природоорієнтованих рішень (відновлення заплав, зелені берегоукріплення, очисні біоінженерні системи) у практику громади.

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

6. Екологізація сільського господарства та розвиток сталого природокористування

Чому це важливо?

Екологізація агросектору є стратегічною можливістю для громади — вона дозволяє водночас зберегти природний капітал, зміцнити продовольчу безпеку, створити умови для інноваційного та конкурентного розвитку аграрного бізнесу.

Як це впливає на громаду?

Забезпечується збереження родючості ґрунтів та мінімізується негативний вплив на навколишнє середовище.

Зменшуються витрати громади на відновлення деградованих земель та боротьбу із забрудненням водних ресурсів.

Завдяки розвитку органічного виробництва та «зелених» сертифікацій підвищується конкурентоспроможність місцевих виробників на внутрішньому та міжнародному ринках.

Зростає привабливість громади для інвестицій і грантової підтримки (зокрема, у програмах ЄС та міжнародних організацій).

Можливі кроки для втілення:

- **Запровадження ґрунтозахисних технологій:** сівозміни, мінімальний обробіток ґрунту, сидерація.
- **Розвиток органічного виробництва:** підтримка сертифікації, консультації для фермерів, стимулювання переходу на органічні технології.
- **Розвиток сталого зрошення та водозберігаючих технологій.**
- **Відновлення та/або створення польових лісосмуг і живоплотів,** що зберігають вологу, підвищують родючість та сприяють біорізноманіттю.
- **Підтримка агроекологічних ініціатив:** вирощування традиційних і малопоширених культур, що не виснажують ґрунти.
- **Раціональне використання деградованих та малопродуктивних земель:** вирощування енергетичних культур для виробництва біоенергії та зменшення вуглецевого сліду.
- **Навчальні програми для фермерів:** тренінги з агроекології, відновлюваного землеробства, безпечного використання агрохімікатів.
- **Стимулювання кооперації фермерів** для спільного використання екологічно безпечних технологій.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Частка (%) сільгоспугідь, де застосовуються екологічно орієнтовані технології (органічне землеробство, безвідвальний обробіток, сидерація та ін.).
- Площа (га) земель із застосуванням органічного виробництва.
- Площа земель, відведених під енергетичні культури (га).
- Кількість господарств, сертифікованих як органічні виробники.
- Площа (га) відновлених/створених полезахисних лісосмуг та прибережних захисних смуг.
- Кількість агровиробників, що впровадили системи ощадливого зрошення (крапельне, дощування з низьким тиском).
- Обсяг використання мінеральних добрив та пестицидів на 1 га (з тенденцією до скорочення).
- Частка (%) сільгосппідприємств, що здійснюють переробку та повторне використання агровідходів.

■ Якісні індикатори

- Зростання частки органічної та екологічно сертифікованої продукції у структурі виробництва громади.
- Зниження рівня деградації ґрунтів (ерозія, зниження гумусу).
- Зменшення випадків забруднення водойм агрохімікатами та органічними стоками.
- Зростання рівня обізнаності фермерів та сільгоспвиробників щодо практик сталого землекористування (за опитуваннями/участю в тренінгах).
- Рівень впровадження сівозмін і агротехнічних заходів, що зберігають родючість ґрунтів.
- Рівень інтеграції енергетичних культур у місцеві агроекологічні практики.
- Наявність практик агролісівництва чи інтегрованого використання земель у громаді.

■ Індикатори стійкості

- Наявність місцевої програми/стратегії з екологізації агровиробництва.
- Частка бюджету громади, спрямована на підтримку екологічних агропрактик та сталого природокористування.
- Кількість укладених партнерств з аграрними асоціаціями, науковими установами, дорадчими службами для просування сталих практик.
- Регулярність агроекологічного моніторингу стану ґрунтів та водних ресурсів.
- Сталість збутових каналів для органічної та екологічної продукції (наявність кооперативів, ринкових платформ).
- Інтеграція принципів сталого землекористування у документи просторового планування громади.

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

7. Збереження та розвиток природно-заповідного фонду

Чому це важливо?

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) забезпечує екосистемні послуги, які напряду впливають на якість життя населення громади: очищення води й повітря, регулювання мікроклімату, збереження ґрунтів, підтримання місцевого біорізноманіття та розвиток рекреаційних можливостей.

Включення цього напряду до стратегії сприятиме гармонійному поєднанню екологічних, соціальних та економічних інтересів громади, а також підвищить шанси на залучення міжнародної технічної допомоги та інвестицій у сферу охорони довкілля.

Як це впливає на громаду?

Зменшується вплив негативних наслідків антропогенного навантаження та кліматичних змін на населення, оскільки природні екосистеми виступають «буфером» проти них.

Забезпечується збереження культурної та природної спадщини, адже значна частина ПЗФ пов'язана з історичними та рекреаційними цінностями;

Відбувається сприяння економічному розвитку завдяки використанню територій ПЗФ як бази для екологічного та пізнавального туризму.

Зміцнюється позитивний імідж громади, яка демонструє відповідальність за збереження довкілля та орієнтується на європейські стандарти сталого розвитку.

Можливі кроки для втілення:

- **Інвентаризація та паспортизація природоохоронних територій:** збір актуальних даних, встановлення меж та маркування для запобігання незаконним забудовам, розорюванню та іншим порушенням.
- **Створення нових об'єктів ПЗФ та збільшення відсотку заповідності території громади:** визначення ділянок з високою природною цінністю, підготовка пропозицій для ініціювання створення нових об'єктів ПЗФ, організація обговорень та консультацій з місцевими жителями.
- **Цифровізація управління ПЗФ:** створення геоінформаційних систем, інтерактивних карт.
- **Формування екомережі:** розроблення планів розвитку екомережі на місцевому рівні, ідентифікація ключових природних територій, у тому числі об'єктів Смарагдової мережі та водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарських угідь), визначення ділянок, що потребують особливої охорони.
- **Партнерства з науковими установами та установами ПЗФ:** моніторинг стану об'єктів ПЗФ та біорізноманіття на їх територіях, навчання місцевих спеціалістів методам моніторингу та аналізу даних.
- **Інформаційно-просвітницькі заходи:** організація лекцій, семінарів та тренінгів для місцевих мешканців, створення інформаційних буклетів, поширення тематичних дописів та відеоматеріалів у соцмережах.

- **Розвиток інфраструктури екотуризму:** створення екостежок, візит-центрів, інформаційних стендів, туристичних маршрутів з урахуванням природоохоронних вимог, промоція екотуристичних можливостей громади.
- **Інтеграція ПЗФ** у місцеві стратегії розвитку туризму, освіти та культури.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Площа територій ПЗФ у межах громади (га, % від загальної площі громади).
- Кількість новостворених або розширених об'єктів ПЗФ на території громади.
- Кількість облаштованих екологічних стежок, інформаційних стендів, зон рекреації в межах ПЗФ.
- Чисельність відвідувачів природоохоронних територій громади щороку.
- Кількість проведених екологічних акцій, заходів та освітніх програм, пов'язаних із ПЗФ.
- Частка місцевого бюджету та позабюджетних коштів, спрямованих на підтримку ПЗФ громади.
- Кількість працівників, задіяних у догляді, охороні та розвитку об'єктів ПЗФ громади.

■ Якісні індикатори

- Стан збереженості природних екосистем у межах ПЗФ громади (менше фактів засмічення, незаконних рубок, пожеж).
- Поліпшення стану біорізноманіття (наявність рідкісних і зникаючих видів на території громади).
- Розвиток екотуристичних послуг у громаді (екскурсії, зелений туризм, культурно-природні маршрути).
- Підвищення рівня поінформованості жителів громади про цінність і правила користування ПЗФ (за результатами опитувань або кількістю учасників освітніх заходів).
- Рівень співпраці між громадою, місцевими екоактивістами та природоохоронними організаціями.

■ Індикатори стійкості

- Наявність у стратегії громади окремих цілей і заходів щодо розвитку та збереження ПЗФ.
- Стабільне щорічне фінансування заходів із догляду за ПЗФ у бюджеті громади.
- Регулярне проведення екомоніторингу та залучення до цього місцевих шкіл/громадських організацій.
- Діючі партнерські програми громади з туристичними, освітніми та природоохоронними організаціями.
- Постійне залучення громадськості до охорони ПЗФ (екопатрулі, толоки, волонтерські програми).
- Створення умов для розвитку сталого екотуризму, що приносить громаді соціально-економічні вигоди без шкоди для природи.

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

8. Збереження та відновлення біорізноманіття

Чому це важливо?

Збереження біорізноманіття є фундаментом екологічної безпеки та сталого розвитку громади.

Різноманіття видів флори і фауни забезпечує стійкість екосистем, підтримує природні процеси очищення води й повітря, регулювання клімату, родючості ґрунтів.

Втрата біорізноманіття призводить до деградації екосистем, зменшення їхньої продуктивності та зростання вразливості громади до змін клімату та природних катастроф.

Як це впливає на громаду?

Підвищується якість життя мешканців, збільшується захищеність території від кліматичних ризиків.

З'являються можливості для розвитку екотуризму, рекреаційної сфери та «зелених» робочих місць.

Зростає привабливість для інвестицій — громада з багатою природною спадщиною стає цікавішою для бізнесу та міжнародних партнерів.

Можливі кроки для втілення:

- **Інвентаризація** місць зростання/трапляння рідкісних видів флори і фауни та створення охоронних зон для них.
- **Охорона рідкісних оселищ:** степових ділянок, старовікових лісів, боліт, прибережних зон.
- **Відновлення деградованих природних оселищ:** боліт, заплав, луків, лісів, степів.
- **Створення та підтримка екологічних коридорів** для міграції тварин.
- **Громадський моніторинг** стану біорізноманіття та залучення мешканців громади до спостережень («громадянська наука» (citizen science)).
- **Роз'яснювальна робота:** інформаційні кампанії про значення біорізноманіття для громади.
- **Боротьба з інвазійними видами рослин і тварин:** інвентаризація, моніторинг, викошування, викорчовування інвазійних видів рослин, висаджування автохтонних (місцевих) видів дерев і чагарників у громадських місцях і на деградованих ділянках.
- **Інтеграція питань біорізноманіття у просторове планування:** врахування зелених зон, водно-болотних угідь, захисних насаджень.
- **Співпраця з науковими установами та природоохоронними організаціями** для досліджень і залучення грантових коштів.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Площа (га) відновлених природних екосистем у межах громади.
- Кількість створених/відновлених місць існування для рідкісних видів (ставки, луки, прибережні смуги).
- Кількість висаджених дерев/кущів аборигенних (місцевих) видів щороку.
- Чисельність учасників екологічних акцій (толоки, висадка дерев, прибирання).
- Кількість освітніх заходів із теми біорізноманіття для населення, шкіл, бізнесу.
- Частка бюджету громади та позабюджетних коштів, спрямованих на заходи з відновлення біорізноманіття.
- Кількість виявлених місць масового зростання/появи інвазійних видів рослин/тварин та реалізованих заходів із їх контролю.

■ Якісні індикатори

- Стан популяцій ключових або рідкісних видів у громаді (покращення/стабілізація).
- Рівень збереженості природних ландшафтів (менше випадків деградації, засмічення, знищення).
- Відновлення природних функцій екосистем (очищення води, збереження ґрунтів, регуляція мікроклімату).
- Зростання рівня екологічної культури та обізнаності населення щодо ролі біорізноманіття (результати опитувань, участь у заходах).
- Наявність позитивного іміджу громади як території, що дбає про природу та розвиває екотуризм.

■ Індикатори стійкості

- Включення заходів із відновлення біорізноманіття у довгострокові програми та плани громади.
- Стабільне щорічне фінансування заходів із відновлення та моніторингу біорізноманіття.
- Наявність партнерств громади з науковими установами, екоорганізаціями та бізнесом.
- Регулярність екологічного моніторингу стану природних екосистем.
- Формування системних волонтерських чи громадських ініціатив у сфері охорони природи.
- Створення умов для розвитку сталого природокористування (екотуризм, органічне землеробство, відновлювальні практики).

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

9. Розвиток зелених зон і підвищення стійкості ландшафтів

Чому це важливо?

Зелені насадження покращують якість повітря, знижують рівень шуму та створюють сприятливий мікроклімат у населених пунктах.

В умовах кліматичних змін зелені зони відіграють важливу роль у зменшенні ризиків перегрівання територій, регулюванні водного балансу та запобіганні ерозійним процесам.

Як це впливає на громаду?

Поліпшуються умови життя населення та підвищується рівень здоров'я мешканців. З'являються комфортні громадські простори для відпочинку й рекреації.

Зростає рекреаційний та туристичний потенціал, підвищується інвестиційна привабливість громади.

Можливі кроки для втілення:

- **Інвентаризація зелених насаджень:** створення карти існуючих зелених зон, визначення їхнього стану та пріоритетів для догляду чи відновлення.
- **Розробка та впровадження планів управління зеленими насадженнями:** планування догляду, обрізки, підсадження та видалення аварійних дерев.
- **Утримання в належному стані та створення нових зелених зон** в населених пунктах.
- **Запровадження елементів екологічної інфраструктури громадських просторів:** «зелені дахи» та «живі стіни» на громадських будівлях.
- **Створення «зелених коридорів»** для поєднання природних і рекреаційних територій.
- **Використання місцевих, стійких до кліматичних змін видів рослин** в озелененні.
- **Збереження вікових дерев** як елементів природної спадщини.
- **Створення біоплато або дощових садів** для збору та очищення дощових і стічних вод.
- **Партнерство з бізнесом** для підтримки озеленення та догляду за зеленими зонами.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Загальна площа (га) нових і відновлених зелених зон у громаді.
- Частка зелених насаджень у межах населених пунктів громади (% від площі забудови).
- Кількість висаджених дерев і кущів (щорічно та накопичувально).
- Кількість облаштованих парків, скверів, зелених коридорів, прибережних смуг.
- Обсяг залучених коштів (бюджетних і позабюджетних) на озеленення та догляд за зеленими зонами.
- Кількість проведених толок, акцій та учасників, залучених до створення/догляду за зеленими зонами.

■ Якісні індикатори

- Поліпшення мікроклімату в населених пунктах (менше «островів тепла», більше затінку, краща якість повітря).
- Підвищення рівня доступності зелених зон для міських жителів (кількість людей, які живуть на відстані ≤ 500 м від парку чи скверу).
- Збільшення різноманіття висаджених видів (з акцентом на автохтонні, стійкі до кліматичних змін).
- Зростання задоволеності мешканців станом зелених зон (результати опитувань).
- Використання природоорієнтованих рішень (наприклад, дощові сади, біоінженерні схили, живоплоти).

■ Індикатори стійкості

- Наявність у стратегії громади довгострокових програм озеленення та догляду за зеленими зонами.
- Регулярне та гарантоване фінансування догляду за насадженнями (не лише посадка, а й полив, обрізка, захист).
- Впровадження системи моніторингу стану зелених зон (кількість дерев, їхній вік, здоров'я).
- Залучення громадськості та шкіл до догляду й моніторингу зелених зон (еко-клуби, шефство над парками/скверами).
- Створення «зелених коридорів» і захисних насаджень, що підвищують кліматичну стійкість громади (від вітрів, пилових бур, підтоплень).
- Використання місцевих, кліматично стійких видів у озелененні для зменшення витрат на догляд.

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

10. Зелена економіка та просторове планування

Чому це важливо?

Поєднання економічного зростання, комфортного середовища та охорони довкілля формує основу для збалансованого, довгострокового та ефективного розвитку громади, одночасно сприяючи охороні природи та підвищенню якості життя мешканців.

Як це впливає на громаду?

Створюються умови для сталого розвитку бізнесу, орієнтованого на екологічно безпечні технології.

Забезпечується раціональне планування забудови та інфраструктури, збереження зелених зон і водних об'єктів.

Підвищується привабливість громади для мешканців та інвесторів через комфортне, безпечне та екологічно збалансоване середовище.

Інтеграція економічних, соціальних та екологічних цілей сприяє підвищенню конкурентоспроможності та стійкості громади.

Можливі кроки для втілення:

- **Оцінка ресурсів і потенціалу громади:** інвентаризація потенційних територій для «зеленої» інфраструктури та бізнес-проектів.
- **Розробка планів просторового розвитку:** створення/оптимізація генерального плану громади з акцентом на екологічні пріоритети; зонування території з урахуванням охорони природи, рекреації і економічних потреб.
- **Підтримка «зеленої» економіки:** стимулювання розвитку бізнесу у сфері відновлюваної енергетики, переробки відходів, екотуризму та органічного фермерства; розвиток «зелених» стартапів та екологічного підприємництва, впровадження енергоефективних технологій та екологічно безпечних матеріалів у будівництві та виробництві.
- **Залучення громади та партнерів:** консультації з мешканцями, бізнесом та науковцями для формування пріоритетів; створення робочих груп для реалізації проектів зеленої економіки та просторового планування, «зелені» інвестиції та гранти для бізнесу.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Частка відновлюваних джерел енергії у структурі споживання громади (%).
- Кількість енергоефективних або «зелених» проектів у громаді (будівництво, модернізація будівель, вуличне освітлення).
- Площа територій громади, включених до просторових планів з урахуванням екологічних обмежень (га).
- Частка земель, де запроваджено природоорієнтовані рішення (полезахисні смуги, водоохоронні зони, зелені коридори).
- Кількість підприємств/фермерських господарств, що впровадили «зелені» технології або сертифікацію (ISO 14001, органічне виробництво).
- Обсяг інвестицій у «зелену» економіку громади (грн/євро на рік).

■ Якісні індикатори

- Ступінь інтеграції принципів «зеленої» економіки у просторове планування громади (наявність зон охорони довкілля, екологічних коридорів у Генпланах, КППР).
- Поліпшення якості міського та сільського середовища завдяки зеленому плануванню (зменшення хаотичної забудови, більше пішохідних і зелених зон).
- Зростання рівня довіри бізнесу та громади до «зелених» інвестицій (через опитування, кількість партнерств).
- Покращення екологічного іміджу громади як території, що впроваджує сталий розвиток.
- Доступність «зелених» рішень для населення (наприклад, енергоощадні технології для домогосподарств, доступ до громадських зелених просторів).

■ Індикатори стійкості

- Наявність довгострокових політик громади щодо «зеленої» економіки (інтеграція у стратегію, просторові документи, бюджети).
- Стабільне фінансування заходів із «зеленого» просторового планування (включення до програм розвитку).
- Наявність інституційної спроможності (екологічні відділи, фахівці з просторового планування, дорадчі ради).
- Формування партнерств із бізнесом та науковими установами для впровадження інновацій.
- Стійкий інтерес населення до «зелених» практик (енергоощадність, сортування, участь у плануванні територій).
- Врахування екологічних ризиків і кліматичних змін у просторових рішеннях громади (наприклад, заборона забудови у зонах підтоплення).

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

11. Екотуризм та рекреація

Чому це важливо?

Екотуризм та екологічно орієнтована рекреація сприяють збереженню природних ресурсів, формуванню екологічної свідомості мешканців та гостей громади. Вони стимулюють розвиток локальної економіки без шкоди для довкілля, підтримують культурну спадщину та створюють умови для здорового і активного відпочинку.

Як це впливає на громаду?

Створюються нові робочі місця у сфері туризму, готельного та ресторанного бізнесу, ремесел і сервісів.

Громада отримує можливість залучати мешканців до волонтерських і культурних ініціатив, формувати комфортне та безпечне середовище.

Громада стає більш привабливою для туристів, інвесторів і нових мешканців, підвищується її конкурентоспроможність.

У мешканців громади формується мотивація охороняти природні території, водні об'єкти та заповідні зони, забезпечується контроль за впливом людини на природу.

Можливі кроки для втілення:

- **Інвентаризація природних та культурних ресурсів:** виявлення потенційних туристичних маршрутів, рекреаційних зон, пам'яток природи та культурної спадщини, оцінка їх стану та визначення пріоритетних об'єктів для розвитку.
- **Розвиток туристичної та рекреаційної інфраструктури:** розробка еко-маршрутів, пішохідних та велосипедних доріжок, зон відпочинку, інформаційних стендів, місць для кемпінгу, оглядових майданчиків.
- **Підтримка місцевого бізнесу та послуг:** заохочення розвитку готелів, кафе, ремесел та сувенірної виробництва на базі локальних ресурсів, запровадження партнерств між туристичними компаніями, місцевими фермерськими господарствами та громадськими організаціями.
- **Просування екотуризму та інформаційна робота:** рекламні кампанії, освітні програми, екскурсії та фестивалі для залучення туристів, поширення інформації про унікальні природні та культурні об'єкти громади онлайн та офлайн.
- **Контроль впливу на довкілля:** впровадження системи спостереження за навантаженням на природні території та їхнім станом, забезпечення контролю за дотримання туристами правил, контроль за сміттям та охороною флори і фауни.
- **Пілотні проекти та масштабування:** реалізація невеликих пілотних проектів та поширення успішних практик в інших частинах громад.
- **Партнерство:** взаємодія з установами ПЗФ, бізнесом, громадськими організаціями та сусідніми громадами для розвитку рекреаційної інфраструктури й туристичних маршрутів

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Кількість розроблених і діючих екомаршрутів, екостежок, екологічно орієнтованих туристичних локацій.
- Кількість відвідувачів екотуристичних об'єктів громади (щорічно).
- Кількість об'єктів екотуристичної інфраструктури (садиби зеленого туризму, кемпінги, прокат спорядження).
- Обсяг доходів громади від екотуристичної діяльності (грн/рік).
- Кількість робочих місць, створених у сфері екотуризму та рекреації.
- Кількість проведених культурно-природних і просвітницьких заходів для туристів та жителів.

■ Якісні індикатори

- Рівень задоволеності туристів якістю послуг і станом природних територій (за результатами опитувань).
- Підвищення обізнаності населення громади про екотуризм як альтернативне джерело доходу.
- Інтеграція принципів «еко» у туристичні послуги (використання місцевої продукції, мінімізація відходів, організація сортування).
- Збереження природних екосистем при розвитку туристичної інфраструктури (мінімальний вплив на довкілля).
- Розвиток бренду громади як «зеленої» та туристично привабливої.

■ Індикатори стійкості

- Наявність у стратегії громади довгострокової програми розвитку екотуризму.
- Стабільне фінансування розвитку екотуристичної інфраструктури (з бюджету громади, партнерських коштів, грантів).
- Наявність сталих партнерств громади з туроператорами, природоохоронними установами та місцевим бізнесом.
- Використання сертифікації чи стандартів сталого туризму (eco-label, green key тощо).
- Регулярність оновлення й догляду за екомаршрутами та рекреаційними зонами.
- Формування у громади репутації туристичного напрямку з низьким екологічним слідом.

ЩО МОЖНА ВКЛЮЧИТИ В ЕКОЛОГІЧНУ СКЛАДОВУ СТРАТЕГІЇ

12. Екологічна безпека

Чому це важливо?

У сучасних умовах, коли зростає антропогенне навантаження та наслідки кліматичних змін, системний підхід до екологічної безпеки дозволяє запобігти виникненню надзвичайних ситуацій, мінімізувати ризики для здоров'я людей та зберегти природні ресурси.

Як це впливає на громаду?

Знижується ризик захворювань і отруень, пов'язаних із забрудненням повітря, води чи ґрунтів.

Підвищується рівень безпеки життя мешканців, зменшуються наслідки надзвичайних ситуацій і техногенних аварій.

Формується довіра інвесторів та населення завдяки наявності дієвих механізмів контролю і реагування на екологічні ризики.

Забезпечується стале використання ресурсів, що сприяє економічній стабільності та розвитку громади.

Можливі кроки для втілення:

- **Створення та підтримка системи екологічного моніторингу:** встановлення стаціонарних і мобільних станцій контролю за якістю повітря, води, ґрунтів; впровадження онлайн-сервісів інформування населення.
- **Ідентифікація і безпечне поводження з небезпечними відходами:** створення реєстру, облаштування пунктів збору та організація утилізації (батареї, лампи, хімічні залишки, агрохімікати).
- **Удосконалення систем раннього попередження та реагування:** впровадження сучасних засобів сповіщення про техногенні аварії, пожежі, підтоплення та інші ризики.
- **Екологічний аудит підприємств:** виявлення потенційно небезпечних виробництв, підвищення вимог до екологічної безпеки виробничих процесів.
- **Проведення інформаційних кампаній:** підвищення обізнаності щодо дій у разі аварійних викидів, розливів хімікатів, забруднення водних об'єктів.
- **Залучення громадських організацій та бізнесу:** спільні ініціативи з підвищення безпеки територій (озеленення санітарно-захисних зон, модернізація виробництв, спільні плани дій).
- **Планування та оновлення захисних інфраструктур:** будівництво протипаводкових споруд, протипожежних бар'єрів, санітарно-захисних смуг.

Індикатори виконання

■ Кількісні індикатори

- Кількість потенційно небезпечних об'єктів (промислових, аграрних, інфраструктурних), які пройшли екологічну інспекцію чи аудит (% від загальної кількості).
- Кількість установлених постів/систем моніторингу якості повітря, води, ґрунтів у громаді.
- Кількість аварійних/нештатних ситуацій із забрудненням довкілля на території громади (щороку).
- Обсяг утилізованих або безпечно знешкоджених небезпечних відходів (т/рік).
- Кількість навчань чи тренувань із реагування на надзвичайні ситуації для місцевого населення та служб.
- Частка домогосподарств, що мають доступ до інформації про ризики (пам'ятки, системи оповіщення).

■ Якісні індикатори

- Рівень готовності громади до реагування на екологічні загрози (наявність планів дій, підготовленого персоналу).
- Підвищення рівня обізнаності населення про екологічні ризики та дії в разі надзвичайних ситуацій (за результатами опитувань).
- Поліпшення якості довкілля (менше випадків забруднення річок, ґрунтів, повітря).
- Наявність ефективної системи комунікації між владою, службами та мешканцями громади у випадку екологічної небезпеки.
- Зростання довіри населення до екологічної політики громади.

■ Індикатори стійкості

- Інтеграція заходів екологічної безпеки у стратегічні документи громади (стратегію розвитку, план цивільного захисту, КППР).
- Стабільне фінансування систем моніторингу, профілактики й реагування на надзвичайні ситуації.
- Створення та підтримка партнерств із державними органами, науковими установами, бізнесом щодо зниження ризиків.
- Регулярність оновлення планів дій і проведення навчань із реагування.
- Наявність інституційної спроможності (екологічні інспектори, підготовлені фахівці при громаді).
- Стійка участь мешканців громади у системі екологічного моніторингу (волонтерські ініціативи, мобільні додатки для фіксації проблем).

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ІНТЕГРАЦІЮ?

Розробляючи стратегію розвитку громади, намагайтеся інтегрувати її в усі сфери стратегічного планування. Такий підхід забезпечує цілісність політики сталого розвитку, зменшує ризики деградації довкілля та створює передумови для довготривалого економічного і соціального добробуту.

Інтегрування в економічний блок:

- Оцінюйте природний капітал як економічний ресурс, забезпечуючи водночас збереження природних ресурсів: враховуйте стан ґрунтів, водних ресурсів, лісів і біорізноманіття під час планування розвитку сільського господарства, туризму, промисловості та інфраструктури.
- Розвивайте «зелену» економіку: заохочуйте впровадження екологічно безпечних технологій, підтримуйте відновлювану енергетику, переробку відходів, екотуризм, енергоефективні рішення у виробництві та житловому секторі.
- Стимулюйте екологічну відповідальність бізнесу: запроваджуйте місцеві програми підтримки підприємців, які впроваджують екостандарти, сертифікацію продукції або циркулярні бізнес-моделі.
- Уникайте проєктів із високими екологічними ризиками: на етапі планування здійснюйте попередню екологічну оцінку ініціатив, щоб запобігти негативним наслідкам для довкілля та здоров'я населення.
- Враховуйте кліматичні ризики в економічному прогнозуванні: оцінюйте потенційні втрати від посух, підтоплень, ерозії ґрунтів і плануйте адаптаційні заходи, що підвищують стійкість громади до змін клімату.

Інтегрування в соціальний блок:

- Посиліть взаємозв'язок між довкіллям і здоров'ям населення: включайте екологічні аспекти у програми охорони здоров'я, благоустрою, освіти. Чисте повітря, вода, зелені зони й безпечне довкілля — це основа громадського добробуту.
- Розвивайте екологічну освіту та просвіту: підтримуйте шкільні, молодіжні та громадські ініціативи, спрямовані на формування екологічної культури та відповідального ставлення до ресурсів громади.
- Створюйте комфортне та безпечне середовище для життя: включайте до стратегії розвиток зелених громадських просторів, екомаршрутів, велосипедної інфраструктури — це покращує якість життя й зменшує навантаження на довкілля.
- Залучайте мешканців до природоохоронних дій: підтримуйте громадські ініціативи, екоакції, волонтерські заходи, громадський моніторинг стану довкілля. Це підсилює соціальну згуртованість і довіру до місцевої влади.
- Враховуйте принцип екологічної справедливості: дбайте про те, щоб екологічні проблеми не концентрувалися в окремих населених пунктах чи мікрорайонах громади.

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ІНТЕГРАЦІЮ?

Інтегрування на рівні управління та планування:

- Використовуйте екологічний моніторинг у прийнятті рішень: дані про стан довкілля мають стати підставою для визначення пріоритетів розвитку та бюджетного планування.
- Проводьте екологічну оцінку стратегічних документів: це допоможе завчасно визначити ризики, оцінити альтернативи та підвищити якість управлінських рішень.
- Забезпечте міжсекторальну взаємодію: екологічна тематика має бути інтегрована в цілі та завдання всіх напрямів: економічного, соціального, освітнього, інфраструктурного.
- Розвивайте партнерства: співпраця з громадськими організаціями, науковими установами, бізнесом і донорами допоможе громаді реалізувати екологічні ініціативи ефективніше та системніше.

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

Формулювання стратегічних цілей

Якщо екологічна складова визначена стратегічною ціллю — це збільшує шанси на системні зміни, довготривалі програми та інтеграцію екологічних аспектів у різні сфери розвитку. Якщо ж вона залишається оперативною ціллю — реалізуються переважно локальні проекти з обмеженим терміном і бюджетом.

Екологічну складову розглядайте як ключовий напрям, що визначає якість життя, здоров'я населення та конкурентоспроможність громади у довгостроковій перспективі.

Одна або дві стратегічні цілі мають чітко визначати пріоритети громади у сфері екології та охорони навколишнього середовища:

Характеристика громад	Приклад формулювання стратегічних цілей екологічного спрямування
Громади з індустріальним забрудненням та низькою заповідністю	<p>Варіант 1: Збереження природних ресурсів та підвищення екологічної безпеки громади</p> <p>Варіант 2: Формування екологічно безпечного та стійкого середовища життя</p> <p>Варіант 3: Розвиток громади на засадах екологічної безпеки та раціонального природокористування</p>
Громади з активним розвитком житлової та інфраструктурної забудови	<p>Варіант 1: Екологічні рішення для комфортного життя громади</p> <p>Варіант 2: Чисте довкілля для зростання і добробуту громади</p>
Громади з потенціалом для відновлюваної енергетики	<p>Варіант 1: Забезпечення енергетичної незалежності та екологічної стабільності громади</p> <p>Варіант 2: Підвищення енергоефективності та сталості громади</p>
Громади з високим туристичним потенціалом і цінними природними ландшафтами	<p>Варіант 1: Забезпечення екологічної стійкості та збереження природно-рекреаційного потенціалу громади</p> <p>Варіант 2: Збереження та відновлення природних екосистем для розвитку сталого туризму й рекреації</p>

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

Формулювання оперативних цілей

Оперативні цілі формулюйте у вигляді конкретних, вимірюваних, досяжних та реалізованих завдань, що прямо ведуть до стратегічних цілей.

Уникайте декларативності!

Конкретні приклади оперативних цілей	Що не так?
ОЦ Збереження довкілля ОЦ Захист довкілля	Такі формулювання приймаються радше як стратегічна ціль
ОЦ Безпечне довкілля	Занадто загально, вказує на бажаний стан, а не дію.
ОЦ Покращення екологічної ситуації ОЦ Покращення стану довкілля	Немає конкретики, у чому саме полягає покращення

Приклади формулювання оперативних цілей

Екологічний напрям 1. Підвищення суспільної екологічної свідомості

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Формування екологічної культури серед мешканців громади.
- Виховання екологічної свідомості як стилю життя громади.
- Формування у громаді культури відповідального ставлення до природи та ресурсів.
- Розвиток екологічної компетентності та ініціативності серед мешканців громади.
- Активізація громадян через екологічні ініціативи та практичні дії.
- Розвиток екологічно відповідального поводження з ресурсами та відходами.

Екологічний напрям 2. Екологічний моніторинг та контроль джерел забруднення

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Впровадження системи постійного спостереження за станом довкілля та джерелами забруднення.
- Забезпечення контролю і оперативного реагування на випадки забруднення довкілля в громаді.
- Регулярний моніторинг екологічних показників та джерел потенційного забруднення.
- Забезпечення моніторингу екологічних ризиків у громаді.
- Підвищення ефективності контролю за джерелами екологічних загроз.
- Формування відповідального моніторингу довкілля у громаді.

Екологічний напрям 3. Поводження з відходами та ресурсощадність

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Впровадження ефективних практик сортування, переробки та утилізації відходів.
- Сприяння раціональному використанню ресурсів та зменшенню відходів у громаді.
- Підвищення ефективності управління побутовими та промисловими відходами.
- Сприяння сталому управлінню ресурсами та зменшенню негативного впливу на довкілля.
- Впровадження екологічно безпечних і ресурсозберігаючих підходів у повсякденне життя громади.

Екологічний напрям 4. Кліматична адаптація та скорочення вуглецевого сліду

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Підвищення кліматичної стійкості громади та зменшення вуглецевого сліду.
- Впровадження кліматично відповідальних та енергоефективних практик.
- Впровадження заходів зі скорочення вуглецевого сліду та адаптації до кліматичних ризиків.
- Розвиток екологічно безпечних та енергоефективних практик у громаді.
- Сприяння адаптації громади до зміни клімату.
- Зменшення рівня забруднення атмосферного повітря
- Створення умов для низьковуглецевого та кліматично безпечного способу життя у громаді.

Екологічний напрям 5. Водна безпека та стале управління водними ресурсами

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Забезпечення доступу до чистої води та раціонального використання водних ресурсів.
- Сприяння ефективному та сталому управлінню водними об'єктами громади.
- Забезпечення водної безпеки та сталого використання водних ресурсів.
- Підвищення рівня водної безпеки та запобігання забрудненню водних ресурсів.
- Упровадження заходів з охорони та відновлення водних екосистем.
- Ефективне управління водними об'єктами та запобігання їх деградації.
- Підвищення стійкості водних екосистем та забезпечення їх збереження.

Екологічний напрям 6. Екологізація сільського господарства та розвиток сталого природокористування

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Упровадження сталих і екологічно безпечних практик у сільському господарстві.
- Сприяння сталому використанню земельних та природних ресурсів у громаді.
- Раціональне використання природних ресурсів.
- Розвиток практик органічного та ресурсоефективного сільського господарства.
- Забезпечення сталого використання земель та природних ресурсів у сільському господарстві.
- Сприяння відновленню та збереженню родючості ґрунтів і біорізноманіття.
- Підтримка інтегрованого та екологічно відповідального управління природними ресурсами у фермерських господарствах.

7. Збереження та розвиток природно-заповідного фонду

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Забезпечення охорони та сталого розвитку природно-заповідних об'єктів.
- Сталий розвиток природно-заповідних об'єктів та збереження біорізноманіття.
- Розвиток і охорона природно-заповідного фонду громади.
- Сприяння збереженню біорізноманіття та природних територій громади.
- Підтримка та розвиток природно-заповідних територій.
- Розвиток природно-заповідного фонду для збереження природної спадщини.

8. Збереження та відновлення біорізноманіття

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Забезпечення охорони та відновлення біорізноманіття і природних екосистем громади.
- Сприяння збереженню та відновленню різноманіття флори і фауни.
- Розвиток сталих практик для збереження та відновлення видів і екосистем.

9. Розвиток зелених зон і підвищення стійкості ландшафтів

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Розширення та підтримка зелених зон громади.
- Сприяння озелененню та покращенню якості довкілля.
- Підвищення екологічної стійкості ландшафтів на території громади.
- Сприяння відновленню та збереженню природних ландшафтів.

10. Зелена економіка та просторове планування

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Впровадження принципів зеленої економіки у планування територій.
- Сприяння сталому та екологічно відповідальному розвитку громади.
- Розвиток природоорієнтованих практик та інфраструктури.
- Інтеграція екологічних пріоритетів у просторове та стратегічне планування.

11. Екотуризм та рекреація

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Розвиток екологічно безпечного туризму та рекреаційних зон.
- Упровадження сталих туристичних і рекреаційних практик.
- Розвиток інфраструктури для активного та природоохоронного відпочинку.
- Підвищення екотуристичної привабливості громади.

12. Екологічна безпека

Як можна сформулювати оперативні цілі:

- Підвищення стійкості довкілля та зменшення екологічних ризиків.
- Попередження та контроль екологічних ризиків.
- Формування системи управління екологічними загрозами.
- Підвищення стійкості громади до негативних екологічних впливів.
- Упровадження практик екологічної безпеки для захисту природи та ресурсів.

Уникайте некоректних формулювань!

Конкретні приклади із стратегій	Що не так?
Стратегічна ціль: Екологія	<i>Екологія — це наука, тому не може бути метою для громади. Стратегічна ціль має визначати напрям розвитку або бажаний стан, а не просто назву сфери діяльності, наприклад: «Екологічна безпека та раціональне використання природних ресурсів», «Охорона довкілля та адаптація до змін клімату», «Збереження природних екосистем і підвищення екологічної стійкості територій».</i>
Оперативна ціль: Захист екології	<i>«Захищати екологію» — це буквально «захищати науку», а не довкілля. Це поширена, але помилкова конструкція. Замість «захист екології» слід використовувати: «захист довкілля», «охорона навколишнього природного середовища», «екологічна безпека», «поліпшення стану довкілля».</i>
Завдання: «Збереження екосистеми»	<i>«Екосистема» — це загальне поняття, яке охоплює будь-яку природну систему (ліс, річку, степ, болото, всю територію громади тощо), тому в однині без уточнення (яка саме екосистема) є надто абстрактним для рівня завдання. Крім того, «збереження екосистеми» — це стан, а не дія, а завдання мають відображувати не стан, а напрям дії. Коректніше сформулювати так: «Сприяти збереженню та відновленню природних екосистем громади», або «Забезпечити охорону та стале використання природних екосистем».</i>
Захід: «допомога в проведенні заходів з модернізації і підвищенні екологічної чистоти за рахунок коштів місцевого бюджету або залучених ресурсів»	<i>Вираз «екологічна чистота» не є нормативним терміном. Коректніше вживати: «покращення екологічного стану»; «зменшення негативного впливу на довкілля»; «підвищення екологічної безпеки»; «зменшення забруднення навколишнього середовища».</i>

Захід: «популяризація дій з екологічного захисту через ЗМІ, Інтернет»

«Екологічний захист» — не є нормативним терміном. У стратегічних документах не слід використовувати «захист екології» чи «екологічний захист». Коректніше вживати: «популяризація заходів із охорони довкілля», «популяризація екологічних ініціатив», «інформування населення про екологічно відповідальні дії».

Перевірте, чи є екологічна складова рівноцінною частиною стратегії розвитку громади

Переконайтеся, що:

1. економічна, соціальна та екологічна складові є рівноцінними та взаємопов'язаними частинами стратегії,
2. кожна ціль або завдання підтримує принцип «трикутника сталого розвитку», тобто враховує одночасно економічні вигоди, соціальні потреби та екологічні наслідки;

3. усі заплановані дії мають позитивний вплив на довкілля, громаду та місцеву економіку, або принаймні не створюють шкоди для жодної з цих сфер;
4. пріоритети та ресурси розподілені так, щоб забезпечити баланс короткострокових результатів (помітних уже сьогодні) і довгострокових ефектів: збереження ресурсів, розвиток екосистем, покращення якості життя.

Оцінюючи стратегію розвитку громади на збалансованість усіх складових, застосовуйте принцип «екологічної перевірки»: розглядайте кожну ціль або запланований захід крізь призму запитання: «Який вплив це матиме на довкілля та які наслідки може спричинити?»

КЕЙСИ ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Кожна громада щодня стикається з вибором: отримати швидку економічну вигоду чи інвестувати в довгострокове збереження довкілля. Використовуючи природні ресурси відповідально, можна одночасно підтримати економіку, зберегти унікальні ландшафти та створити комфортне середовище для мешканців.

Пропоновані кейси ілюструють два підходи: експлуатаційний, що забезпечує короткострокові результати, та сталий, який забезпечує довгострокову ефективність і збереження природного середовища.

Аналіз цих прикладів допоможе приймати збалансовані рішення та планувати майбутнє громади.

Кейс 1. Громада має ціль досягти максимальної енергонезалежності.

Цього можна досягти двома способами:

Експлуатаційний варіант:

Будівництво малої гідроелектростанції (ГЕС) на місцевій річці

Переваги: швидке отримання електроенергії; відносно низькі початкові витрати.

Наслідки для довкілля: порушення природного русла річки, проблеми з водою, ризик затоплення прибережних територій, зміни у місцевих екосистемах, зменшення біорізноманіття, довгострокові екологічні проблеми.

Сталий варіант:

Інвестування у відновлювані джерела енергії з мінімальним впливом на довкілля (сонячні панелі, вітрові турбіни, біогазові установки).

Переваги: довгострокова енергонезалежність, економія на паливі, чисте довкілля, збереження екосистем.

Ризики: вищі початкові інвестиції, потреба у плануванні і технічному обслуговуванні.

Кейс 2. Громада обирає напрямок використання степової ділянки

Експлуатаційний варіант:

Віддати добре збережену степову ділянку в оренду під оранку.

Переваги: швидкий фінансовий прибуток для громади; залучення орендарів.

Наслідки для довкілля: ерозія ґрунтів, втрата ландшафтної цінності та потенційного туристичного ресурсу, руйнування природних екосистем, знищення біорізноманіття.

Сталий варіант:

Створити природоохоронну зону та організувати екотуризм (туристичні стежки, освітні програми, кемпінги з мінімальним впливом на довкілля), або органічну пасовищну ферму.

Переваги: підвищення привабливості території та туристичної цінності, додаткові робочі місця, доходи громади від екотуризму, освітніх програм і супутніх послуг, можливість залучення грантів для розвитку «зелених» проєктів, довгострокове збереження природних екосистем та біорізноманіття.

Ризики: потреба у початкових інвестиціях для облаштування інфраструктури; навчання персоналу, необхідність планування і постійного управління територією, щоб уникнути деградації природних ресурсів.

Кейс 3. Громада планує управління відходами

Експлуатаційний варіант:

Вивезення всіх відходів на сміттєзвалище.

Переваги: швидке вирішення проблеми, мінімальні початкові витрати.

Наслідки для довкілля: забруднення ґрунтів і водойм, неприємний запах, ризик захворювань, накопичення значної кількості сміття, загибель диких тварин.

Сталий варіант:

Впровадження системи сортування, компостування органічних відходів, переробки пластику; створення міні-компостних станцій та еко-парків для навчання населення.

Переваги: зменшення обсягу сміття, покращення санітарного стану громади, дохід від продажу відсортованих відходів, можливість отримувати компост для громадських або фермерських потреб, підвищення екологічної обізнаності мешканців.

Ризики: потреба у початкових інвестиціях, організаційних заходах та навчанні населення.

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект: «Кращі практики управління біовідходами в малих громадах України»

Метою проекту є зменшення негативного впливу органічних відходів на клімат шляхом надання підтримки у впровадженні кращих практик в управлінні біовідходами та підвищення екологічної свідомості населення громад.

Проект реалізується ГО «Екологічні новини» за підтримки Zero Waste Alliance Ukraine, Zero Waste Europe та European Climate Foundation.

У рамках проекту 5 громад-учасниць отримають фінансування на встановлення громадських компостерів для переробки відходів з покриттям 70% витрат за рахунок проекту.

Детальніше —
за QR-кодом

Завдяки участі в проекті у Заболотцівській громаді на Львівщині створили місцевий план управління біовідходами та встановили у школі перші громадські компостери, якими навчають користуватися учнів.

Також громада стала майданчиком для тестування системи збору органічних відходів «від дверей до дверей» — популярної в ЄС моделі, коли відходи з приватних господарств одразу забирають на переробку.

Місцевим жителям передали 50 контейнерів для збирання органіки — потім місцевий підприємець компостує відходи та перетворює їх на цінне добриво.

Детальніше —
за QR-кодом

У Менській громаді на Чернігівщині встановили компостери для біовідходів у школах та медичних закладах. Крім практичної користі, ініціатива має важливий виховний аспект: учні та молодь отримують можливість на власному прикладі навчитися сортувати відходи, дбати про довкілля та розуміти цінність природних ресурсів.

Таким чином, громада робить крок уперед до формування культури відповідального поводження з відходами та створює умови для більш екологічного майбутнього.

Детальніше —
за QR-кодом

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект: «Фіторемедіація для відновлення ґрунтів та збереження біорізноманіття Теофіполя»

У травні 2025 року стартував проєкт, спрямований на природне відновлення забруднених територій поблизу очисних споруд у Теофіполі шляхом висадки енергетичної культури — міскантусу.

Заплановано висадити близько 160 тисяч саджанців на площі 8 га, що у перспективі забезпечить очищення ґрунтів, зменшення шкідливих викидів у водойми та сприятиме переходу на альтернативні джерела палива. Біомасу міскантусу громада передбачає використовувати для виробництва паливних гранул, що створює потенціал для локальної енергонезалежності та економічного розвитку.

Ініціатива реалізується за фінансової підтримки Посольства Республіки Словенія в Україні та Slovenia Aid & Partnerships, за сприяння Хмельницької обласної військової адміністрації та громадської організації «Хмельницький енергетичний кластер» у партнерстві з Агенцією регіонального розвитку Хмельницької області та Теофіпольською селищною радою. Загальна вартість проєкту становить 55 тисяч євро, з яких 50 тисяч — грант від словенської сторони та 5 тисяч — співфінансування від громади.

Цей проєкт є яскравим прикладом того, як місцева громада може інтегрувати турботу про довкілля з енергонезалежністю та перспективою сталого економічного розвитку.

Важливою складовою ініціативи є освітній компонент: учні Теофіпольського професійного аграрно-промислового ліцею братимуть участь у висадці рослин та опанують практичне застосування енергетичних культур. Передбачено створення навчального курсу та проведення серії тематичних семінарів, що сприятиме підвищенню екологічної свідомості молоді.

Завершення висадки міскантусу заплановано на осінь 2025 року.

Детальніше —
за QR-кодом

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект «Розвиток малих громад Дніпропетровщини через аграрно-рекреаційний туризм»

У Перещепинській ОТГ на Дніпропетровщині розпочато реалізацію важливої ініціативи — створення туристичного маршруту в межах проекту «Розвиток малих громад Дніпропетровщини через аграрно-рекреаційний туризм». Проект упроваджується громадською організацією «Реабілітаційний центр «Зелений гай» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та агенції «Хліб для світу» у рамках спільної програми «Лабораторія стійкості».

Детальніше —
за QR-кодом

До проекту залучаються представники громади, підприємці та місцева влада, що забезпечує практичний характер і життєздатність ініціативи.

Проект сприятиме реалізації кількох ключових завдань: розвитку внутрішньої мобільності, стимулюванню місцевого бізнесу, підтримці виробників та популяризації практик зеленого туризму. Особливий акцент робиться на створенні екологічно збалансованої інфраструктури, яка б відповідала потребам мешканців і приваблювала відвідувачів. Передбачено створення велосипедних доріжок і пішохідних зон, що сприятиме зменшенню викидів, збереженню природних ресурсів і формуванню здорового способу життя.

Аграрно-рекреаційний туризм має стати додатковим джерелом доходів для громади, стимулюючи розвиток малого бізнесу та створення робочих місць.

Таким чином, ініціатива створення нового еко-туристичного маршруту у Перещепинському виступає не лише інфраструктурним проектом, а й інструментом соціальної згуртованості та екологічної відповідальності. Він демонструє, як громади можуть поєднувати економічні, соціальні та природоохоронні цілі, формуючи власну модель сталого розвитку.

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект: «Централізоване компостування органічних відходів в м. Дергачі»

У місті Дергачі на Харківщині розпочато проєкт централізованого компостування органічних відходів, який має на меті скоротити обсяг сміття майже вдвічі та використовувати отриманий компост для розвитку міських зелених зон. Ініціатива створює прецедент для невеликих населених пунктів і демонструє можливість поширення практики на інші громади.

Детальніше —
за QR-кодом

Проект упроваджує ГО «Нуль відходів Харків» у партнерстві з Дергачівською міською радою і КП «Дергачіекоресурс» та за активної участі мешканців громади у рамках річного проєкту «Імпульс», який реалізує Міжнародний фонд «Відродження» разом із Фондом Східна Європа за підтримки Норвегії (Norad) та Швеції (Sida).

Щороку Дергачі вивозить на полігон десятки тисяч кубометрів твердих побутових відходів, значна частина яких може бути перероблена або повторно використана. Централізоване компостування дозволяє трансформувати цю проблему на користь громади: скоротити обсяг відходів, зменшити негативний вплив на довкілля та отримати цінне добриво для озеленення міста.

У рамках проєкту передбачено встановлення 55 індивідуальних контейнерів для збору органічних відходів, а також 15 стаціонарних компостерів для локального компостування. Органічні рештки (залишки їжі, опале листя, скошена трава) будуть збиратися окремим маршрутом та надходити на централізовану компостовню, де проходять природний цикл перетворення на компост. Отриманий компост планується використовувати для міських зелених зон, клумб і парків, а в перспективі — реалізувати мешканцям або агропідприємствам.

Для залучення містян проводяться інформаційна кампанія, встановлено інтерактивний екостенд та організуються екскурсії на майданчик компостування. Науковці Харківського університету міського господарства імені Бекетова досліджують процес та навчають майбутніх фахівців. Для розробки міської програми з управління органічними відходами створено робочу групу за участі експертів.

Проект формує унікальний досвід, який може застосовуватися в інших містах і селах України. Контейнери без смороду та доступний компост як добриво створюють надихаючий приклад для громади і мотивують мешканців самостійно поширювати цей досвід.

Ця ініціатива демонструє, як екологічні інновації сприяють відновленню міста, створенню робочих місць, економії бюджету та формуванню прикладу для інших громад України.

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект: «ЕкоГромада: екологічна освіта, інфраструктура поводження з відходами та громадська згуртованість»

У Горинчівській територіальній громаді на Закарпатті розпочато реалізацію проекту «ЕкоГромада: екологічна освіта, інфраструктура поводження з відходами та громадська згуртованість», спрямованого на підвищення екологічної свідомості мешканців, створення ефективної системи збору та сортування відходів і зміцнення громадської активності навколо збереження довкілля.

Ініціатива спрямована на подолання проблеми відсутності централізованої системи збору та сортування відходів, що призводить до забруднення довкілля, виникнення стихійних сміттєзвалищ та зниження туристичної привабливості громади.

Проект передбачає три основні напрями діяльності:

- проведення серії освітніх заходів для дітей, молоді та дорослих;
- облаштування інфраструктури для сортування та збору відходів;
- реалізацію інформаційної кампанії з популяризації екологічного способу життя.

На базі Горинчівського міжшкільного ресурсного центру буде створено Екологічний центр «ECO.PROSTIR», який слугуватиме простором для екологічного навчання та дозвілля. У межах центру з'явиться «Зелений острівцець» — пункт роздільного збору понад десяти видів відходів. Додатково планується облаштування ще двох пунктів збору твердих побутових відходів (скло, папір, пластик) у населених пунктах громади. Для цього буде закуплено 12 контейнерів, компостер та гідравлічний прес для вторсировини.

Проект реалізується в рамках «Конкурсу мікрогрантів — WIN4UA — Проекти 2025» за фінансової підтримки Програми польської співпраці у сфері розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща.

Детальніше —
за QR-кодом

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект «Ековізія Охтирської громади: комплексне екологічне планування для сталого майбутнього»

В Охтирській територіальній громаді створено науковий альманах «Еко-профіль», який систематизує дані про природні ресурси, екологічні проблеми та потенційні напрями сталого розвитку громади.

Альманах відображає комплексний підхід до оцінки стану довкілля, включаючи інформацію про водні та земельні ресурси, біорізноманіття, стан зелених зон та інші екологічно значущі аспекти. Документ також містить рекомендації щодо практичної реалізації природо-орієнтованих рішень і може слугувати основою для планування екологічних ініціатив та проектів у громаді.

Проект було реалізовано завдяки спільній роботі кількох партнерів: ГО «Охтирка зелене місто», яка виступила ініціатором та отримала грант на 650 тис гривень від Фонду «Відродження»; ГО «ІЦ СХІД.ЮА», яка надала науково-методичну підтримку для ефективного збору даних, аналізу та розробки рекомендацій, Гетьманський національний природний парк, що долучився до проекту в рамках проведення наукових (польових) досліджень, Охтирська міська рада, яка забезпечила адміністративну підтримку проекту, узгодження результатів із місцевими стратегіями розвитку та їх інтеграцію в місцеву політику. Таке широке партнерство забезпечило і глибокий науковий контекст, і практичне застосування проекту, що сприятиме інтеграції природо-орієнтованих рішень у діяльність громади.

Завдяки комплексному підходу та тісній співпраці всіх учасників проекту «Еко-профіль» може стати підґрунтям для реалізації конкретних екологічних ініціатив, планування зелених зон, розвитку екоосвіти та підвищення екологічної свідомості мешканців громади. Альманах формує стратегічне бачення сталого розвитку Охтирської громади та слугує інструментом для обґрунтованого прийняття рішень у сфері охорони довкілля.

Детальніше —
за QR-кодом

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект: «Перший громадський дощовий садок у Львові»

Громадська організація «Плато» реалізувала у Львові перший дощовий садок та здійснила вертикальне озеленення стіни опорядження на перетині вулиць Бандери та Чупринки. Ініціатива була спрямована на покращення мікроклімату та підвищення комфортності перебування у міському просторі, який у літній період під впливом кліматичних змін перетворюється на «тепловий острів». Температури поверхонь брукувочки, зупинок громадського транспорту, малих архітектурних форм та бетонних стін часом досягають +35...+60°C. Це створює дуже некомфортні та потенційно небезпечні умови для містян, особливо для осіб із серцево-легеневими захворюваннями.

Детальніше —
за QR-кодом

У процесі розробки проекту активісти визначили два пріоритетні природоорієнтовані рішення: технологію дощового садка та вертикальне озеленення бетонної стіни опорядження. Реалізація цих рішень передбачала використання доступних та відносно недорогих матеріалів, що дозволило перетворити раніше захаращений та перегрітий простір на функціональну та естетично привабливу зелену зону.

Дощовий садок обладнано системою збору та відведення дощової води з прилеглого житлового будинку. Дренажна конструкція, виконана зі шарів щебню, піску та ґрунту, забезпечує постійне підживлення рослинності, яка водночас здійснює біоочищення води та зволоження повітря навколо. Вертикальне озеленення стіни опорядження здійснено шляхом висадки саджанців дівочого винограду та плющів, що захищають стіну від перегрівання, створюють додатковий затінок і підтримують оптимальний рівень вологості простору.

Завдяки реалізації цих заходів очікується комплексне поліпшення міського середовища: зменшення температурного навантаження на територію, підвищення комфорту для містян та естетичне збагачення простору. Проект також має потенціал стати каталізатором для подальших масштабних трансформацій у межах цього міського простору, який наразі є майже повністю забрукованим і не має плану розвитку.

Ініціатива реалізована як волонтерський проект за рахунок членських та благодійних внесків ГО «Плато» за сприяння Галицької районної адміністрації у проведенні робіт. Вона демонструє, як локальні природоорієнтовані рішення можуть комплексно впливати на міське середовище, поєднуючи екологічну функцію, комфорт та естетичну цінність.

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект «Поруч з природою: простір біорізноманіття в Краснокутську»

У Краснокутській територіальній громаді Харківської області на базі місцевого ліцею створено унікальний освітньо-екологічний об'єкт — простір біорізноманіття. Ініціатива, реалізована громадськими організаціями «Green Art Tour» та «Українська природоохоронна група» за фінансової підтримки ГО «Екодія» та Федерального міністерства економіки та кліматичних дій Німеччини в межах проекту Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI), стала прикладом інтеграції природоорієнтованих рішень у міський простір.

Детальніше —
за QR-кодом

Проект поєднує кілька завдань: популяризацію екологічної освіти, розвиток громадянської науки, залучення волонтерів та формування у дітей нового досвіду безпосереднього контакту з природою. До створення простору долучилися учні ліцею, педагоги, волонтери, а також фахівці-ботаніки та ентомологи.

На території закладу було засіяно газон зі спеціально підібраної суміші трав, що поєднує естетику та екологічність. Поруч встановлено «готелі для комах» — конструкції, що створюють умови для життя та розмноження запилювачів та інших корисних видів. Простір доповнено інформаційними стендами, сов'ятниками, будиночками для їжаків та іншими елементами, які сприяють як практичному вивченню природи, так і підвищенню інтересу до неї.

Освітня складова проекту передбачає інтеграцію практичних занять із біології, географії та екології. Учні мають можливість досліджувати флору й фауну під мікроскопами, вивчати вплив кліматичних факторів на експериментальних ботанічних ділянках, спостерігати за природними процесами у реальному часі.

Таким чином, простір біорізноманіття у Краснокутському ліцеї № 1 став не лише навчальною платформою, а й осередком екологічної культури. Він демонструє, як навіть у невеликих громадах можна поєднати екологічну освіту, науку та практичні природоохоронні рішення, створюючи нові можливості для молоді та громади загалом.

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект «Дике життя у великому місті: захист і промоція дикої природи й біорізноманіття в Луцьку та Жешуві»

Наприкінці 2024 року партнерські міста Луцьк і Жешув розпочали реалізацію спільного проекту, метою якого є посилення захисту і промоція дикої природи й біорізноманіття у містах-партнерах шляхом впровадження транскордонних рішень із відновлення природних об'єктів та підвищення екологічної обізнаності.

Джерело фінансування: ЄС, Програма Interreg NEXT Польща — Україна 2021-2027.

Грант для заходів у Луцьку: 1 022 180,36 євро.

Міста-партнери мають на меті вирішити проблему низького рівня біорізноманіття в містах, що є наслідком відсутності умов для збереження дикої природи та сприяння біорізноманіттю, недостатнього рівня догляду та знань мешканців про дику природу та біорізноманіття.

Заходи, які планується реалізувати в межах проекту в Луцьку:

- створення природного парку на березі річки Стир;
- розробка Концепції збереження природних об'єктів, заказників і територій Смарагдової мережі у Луцьку;
- транскордонна вікторина на знання про природу, Смарагдову мережу та Natura 2000 для старшокласників;
- проведення освітніх транскордонних кампаній і зеленого пікніка в Луцьку;
- створення відео та виготовлення промоційної продукції.

Проект зміцнить партнерську співпрацю Луцька та Жешува, сприятиме розвитку міст як природоохоронних та екологічних, поглибить співробітництво міст у сферах природної спадщини, збереження і розвитку природних об'єктів, захисту дикої природи та біорізноманіття.

Детальніше —
за QR-кодом

ДОСВІД, ЩО НАДИХАЄ

Проект «Суходров»

Шевченківська сільська громада на Черкащині з допомогою проекту «Суходров» розпочала виготовлення власного паливного ресурсу, яким опалюють заклади соціальної сфери. Ініціатива була реалізована спільними зусиллями громади, Фондації «Паритет», завдяки конкурсу «Час діяти, Україно!», благодійного фонду «МХП-Громаді», МХП та Програми U-LEAD.

Детальніше —
за QR-кодом

Ще на старті проекту громада мала необхідну базу — подрібнювач та техніку для переробки гілок і деревини. Ключовим нововведенням стало встановлення сушарки, що працює на сонячній енергії. Це дозволило самостійно виготовляти паливний матеріал, суттєво скоротивши витрати місцевого бюджету.

Виготовлення палива власними силами громади має кілька вимірів: економічний — зменшення витрат на опалення та вивільнення коштів для інших сфер розвитку громади; енергетичний — зниження залежності від централізованих або імпортованих енергоносіїв та екологічний — використання біомаси та зменшення обсягів деревних відходів, які за інших умов могли би стати джерелом забруднення.

Такі ініціативи виходять за межі локального значення. В умовах післявоєнного відновлення країни вони стають важливим інструментом енергетичної безпеки, адже дозволяють громадам спрямовувати заощаджені ресурси на інфраструктурні та соціальні проекти.

Наступним кроком стане запуск палетної лінії, що дасть змогу виробляти паливо сучасного формату й підвищить ефективність використання біомаси. Це відкриє нові можливості для місцевого бізнесу та створення робочих місць.

Таким чином, проект «Суходров» є показовим прикладом того, як синергія громади, громадських організацій та міжнародних програм може перетворитися на реальний механізм сталого розвитку.

ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

Біоплато — біоінженерна система очищення води, у якій вода проходить через шари ґрунту, гравію чи піску, засаджені водними та прибережними рослинами. Використовується у системах локальної каналізації, для очищення води зі ставків, у рекреаційних зонах.

Біорізноманіття — різноманітність усіх живих організмів на Землі: рослин, тварин, грибів і мікроорганізмів, включно з різноманіттям їхніх генів, а також екосистем, у яких вони існують.

Вертикальне озеленення — спосіб озеленення, за якого рослини розміщуються на вертикальних поверхнях (стінах, огорожах, спеціальних конструкціях) з метою зниження температури та пилового навантаження; поліпшення якості повітря; підвищення енергоефективності будівель; створення привабливого та гармонійного середовища.

Відновлювана енергетика (відновлювані джерела енергії) — система виробництва енергії, що базується на використанні природних ресурсів, які постійно відновлюються в навколишньому середовищі та не вичерпуються в масштабах людського життя. До відновлюваних джерел енергії належать: сонячна, вітрова, гідроенергія, енергія біомаси, геотермальна енергія, енергія хвиль і припливів.

Вуглецевий слід — показник обсягу парникових газів, утворених унаслідок людської діяльності, який відображає її вплив на зміну клімату. Визначається як загальна кількість викидів парникових газів (зокрема вуглекислого газу CO_2 , а також метану CH_4 , нітроген (I) оксиду N_2O тощо), прямо або опосередковано пов'язаних із діяльністю людини, виробництвом товару чи наданням послуги протягом усього життєвого циклу.

Геоінформаційні системи (GIS-системи) — це комп'ютерні системи для збору, зберігання, аналізу, моделювання та візуалізації просторових та географічних даних, що дозволяють приймати ефективні рішення в екології, плануванні територій, управлінні ресурсами та інфраструктурою.

Громадянська наука (citizen science) — участь громадян (волонтерів, мешканців громад) у наукових дослідженнях спільно з професійними науковцями. Залучення широкого кола людей до спостережень за природними явищами, моніторингу довкілля, вивчення біорізноманіття, кліматичних змін тощо, підвищує обсяг і доступність наукової інформації та екологічну свідомість населення.

Деградація довкілля — погіршення стану природного середовища внаслідок природних чинників або людської діяльності, що призводить до втрати природних ресурсів, зниження якості повітря, води, ґрунтів, скорочення біорізноманіття та порушення екосистемної рівноваги. Основними проявами деградації довкілля є: забруднення середовища, опустелювання, ерозія ґрунтів, виснаження водних ресурсів, зміна клімату, утрата природних середовищ існування.

Деградація земель — погіршення якості та продуктивності ґрунтів і земельних ресурсів під впливом природних факторів або, здебільшого, людської діяльності. Основними проявами деградації земель є: ерозія, опустелювання, забруднення, підтоплення, зменшення вмісту гумусу, засолення, ущільнення ґрунтів.

Дошові сади — спеціально облаштовані ділянки на території, призначені для затримання і поглинання дощової води з дахів, доріг та інших поверхонь, з подальшим її очищенням за допомогою ґрунту і рослин.

Eco-label — це знак або маркування, що підтверджує екологічну безпечність продукту або послуги протягом їхнього життєвого циклу.

Екобезпека (екологічна безпека) — стан навколишнього середовища, за якого забезпечується збереження природних ресурсів, здоров'я людей, стабільність екосистем і мінімізація шкідливого впливу на природу. Екобезпека передбачає систему заходів, норм і правил, спрямованих на попередження, зменшення або ліквідацію негативних наслідків антропогенної діяльності для довкілля та суспільства.

Екологічний моніторинг — систематичне відстеження стану довкілля (спостереження, збір, аналіз та оцінка даних про стан довкілля та його компонентів: повітря, воду, ґрунти, флору, фауну) для виявлення змін, прогнозування негативних впливів і прийняття управлінських рішень для охорони природи.

Екологічні коридори — природні або штучно відновлені ділянки ландшафту, що забезпечують безпечне пересування, міграцію та розмноження тварин, поширення рослин та збереження генетичного різноманіття, з'єднуючи ізольовані природні оселища і створюючи цілісну екомережу.

Екологічні ризики — ймовірність виникнення негативних наслідків для довкілля, здоров'я людей і біорізноманіття внаслідок природних процесів або антропогенної діяльності (забруднення повітря, води та ґрунтів, деградації екосистем, зміни клімату, аварій на промислових об'єктах тощо).

Екологія — наука про взаємодію живих організмів із навколишнім середовищем та між собою.

Екомережа (екологічна мережа) — система взаємопов'язаних природних територій та екологічних коридорів, яка забезпечує збереження біорізноманіття та стійкості екосистем на певній території.

Екосистемні послуги — всі корисні ресурси та вигоди, які людина може отримати від природи: сировина, якість повітря, якість і кількість прісної води, родючість ґрунтів, запилення рослин, регуляція клімату, можливість відпочинку, духовного збагачення та ін.

Еко-спонсорство — фінансова або матеріальна підтримка екологічних ініціатив, проєктів та заходів з боку компаній, організацій або приватних осіб з метою покращення стану довкілля, підвищення екологічної свідомості та корпоративної соціальної відповідальності.

Екотуризм (екологічний туризм) — вид туризму, спрямований на пізнання природи та культурної спадщини, який мінімізує негативний вплив на довкілля, підтримує збереження природних ресурсів і сприяє сталому розвитку місцевих громад.

Енергетичні культури — це рослини, вирощування яких спеціально орієнтоване на отримання біомаси для виробництва енергії, включаючи тверде паливо, біопаливо та біогаз, з метою заміни викопних енергоресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля.

Зелена економіка — поєднання економічного зростання та розвитку зі збереженням довкілля, ефективним використанням ресурсів і соціальною справедливістю. Основними ознаками з.е. є низький рівень викидів парникових газів; раціональне використання природних ресурсів; інвестиції у відновлювані джерела енергії та сталу інфраструктуру; створення «зелених» робочих місць і підтримка сталого розвитку громад.

Зелена інфраструктура — система природних та штучно створених елементів ландшафту, що використовуються для збереження екосистем, управління водними ресурсами, покращення якості повітря та підвищення стійкості територій до змін клімату. Елементами з.і. є парки, сквери, зелені дахи, дощові сади, екологічні коридори, водно-болотні угіддя та інші природні або напівприродні компоненти.

Зелене будівництво — підхід до проєктування, зведення та експлуатації будівель, що мінімізує негативний вплив на довкілля, зменшує споживання ресурсів і енергії, а також підвищує комфорт та здоров'я людей. Основними принципами з.б. є енергоефективність та використання відновлюваних джерел енергії; раціональне використання води та матеріалів; застосування екологічно безпечних матеріалів; інтеграція природних елементів (зелені дахи, вертикальне озеленення, природне освітлення); мінімізація відходів і забруднення довкілля.

Зелений ключ (Green Key) — це міжнародна екологічна сертифікація для готелів, ресторанів, закладів розваг та туристичної інфраструктури, яка підтверджує їхню відповідальність у сфері охорони довкілля та впровадження сталих практик управління ресурсами.

Зелені дахи — дахи будівель, покриті рослинами та спеціальними ґрунтовими або субстратними шарами, для покращення екологічного стану і мікроклімату. Основними функціями з.д. є зниження температури будівлі та прилеглого середовища; поглинання дощової води і зменшення стоку; покращення якості повітря; естетичне та рекреаційне значення.

Зелені інвестиції — фінансові вкладення в екологічно сталий розвиток і проекти, що зменшують негативний вплив на довкілля: відновлювані джерела енергії, енергоефективні технології та будівлі, водо- та ресурсозберігаючі системи, проекти з відновлення екосистем тощо.

Зелені коридори — смуги природних або напівприродних територій, які з'єднують ізольовані природні ділянки або екосистеми, забезпечуючи міграцію та розселення тварин і рослин; підтримку біорізноманіття та екологічної рівноваги; поліпшення мікроклімату і рекреаційної цінності територій.

Зелені офіси — робочі приміщення, спроектовані та експлуатовані з урахуванням принципів енергоефективності, ресурсозбереження та екологічності, що сприяють покращенню комфорту працівників і мінімізації негативного впливу на довкілля.

Зелені практики — екологічно відповідальні дії та підходи, що зменшують негативний вплив на довкілля та сприяють сталому розвитку, наприклад: енергозбереження та використання відновлюваних джерел енергії; сортування та переробка відходів; водозбереження; екологічне будівництво та озеленення; підтримка екотранспорту, екологічна освіта.

Зелені сертифікації — офіційне підтвердження відповідності об'єктів, продуктів, послуг або процесів екологічним стандартам та принципам сталого розвитку, що гарантує їх екологічну безпечність та ефективне використання ресурсів.

Зелені технології — технологічні рішення та методи, що мінімізують негативний вплив на довкілля, сприяють ефективному використанню ресурсів та підтримують сталий розвиток, наприклад відновлювані джерела енергії; енергоефективні будівлі та освітлення; переробка відходів; водо- та ресурсозберігаючі системи.

Інвазійні види організмів — чужорідні (немісцеві) види рослин, тварин або мікроорганізмів, які потрапили на нову територію, де вони розмножуються, швидко розповсюджуються і завдають шкоди місцевим екосистемам, економіці та/або здоров'ю людини.

Карантинні види організмів — небезпечні чужорідні (немісцеві) види рослин, тварин або мікроорганізмів, які не поширені або обмежено поширені на певній території та підлягають контролю через ризик шкоди сільському господарству, довкіллю або здоров'ю людей.

Кліматична адаптація — процес пристосування систем, людей, громад і інфраструктури до змін клімату, щоб зменшити ризики негативних наслідків та підвищити стійкість до екстремальних погодних явищ, підвищення температури, посух, повеней та інших кліматичних змін.

Компостування відходів — біологічна переробка (під дією мікроорганізмів та черв'яків) органічних відходів (рослинних решток, харчових залишків, садового сміття) у стабільний органічний продукт — компост, який може використовуватися як добриво або покращувач ґрунту.

Концепція «нуль відходів» (zero waste) — підхід до управління ресурсами, який прагне мінімізувати утворення відходів, повторно використовувати матеріали та максимально переробляти залишки, щоб зменшити навантаження на довкілля та потребу у захороненні сміття.

Корпоративне волонтерство — організована участь співробітників компанії у волонтерських або соціально значущих проєктах за ініціативою та підтримкою роботодавця, яка спрямована на покращення довкілля, підтримку громад та розвиток соціальної відповідальності бізнесу.

Органічне агровиробництво — система сільськогосподарського виробництва, яка забезпечує вирощування рослин і тварин без застосування синтетичних пестицидів, мінеральних добрив, гормонів та ГМО, із збереженням родючості ґрунтів, біорізноманіття та природних екосистем.

Пізнавальний туризм — вид туризму, орієнтований на отримання нових знань, знайомство з культурою, історією, наукою та природою туристичних місць, з акцентом на освітню та інтелектуальну складову подорожі.

Полігон ТПВ (твердих побутових відходів) — спеціально облаштована територія для збирання, захоронення та утилізації побутових відходів, яка відповідає санітарним, екологічним і технічним нормам з метою зменшення негативного впливу на довкілля та здоров'я людей.

Правило 3R: reduce, reuse, recycle — reduce: зменшуй споживання, скорочуй використання ресурсів; reuse: використовуй повторно; recycle: переробляй відходи.

Практики сталого землекористування — методи та підходи до використання земель, які забезпечують ефективне господарювання, збереження родючості ґрунтів, біорізноманіття та екосистемних послуг, одночасно підтримуючи економічну продуктивність і соціальні потреби людей.

Принцип «трикутника сталого розвитку» — концепція, яка визначає три взаємопов'язані та рівноцінні складові сталого розвитку: економіку, соціальну сферу та довкілля, підкреслюючи необхідність балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та охороною природних ресурсів для забезпечення стійкого розвитку суспільства.

Принципи циркулярної економіки — набір підходів і правил організації виробництва та споживання, спрямованих на зменшення відходів, повторне використання ресурсів і максимальне продовження життєвого циклу продуктів, щоб забезпечити економічну ефективність і мінімальний негативний вплив на довкілля.

Природні екосистеми — комплекси живих організмів (рослин, тварин, мікроорганізмів) та неживого середовища (грунту, води, повітря, кліматичних умов), які взаємодіють між собою та функціонують як єдине ціле, підтримуючи біорізноманіття і природну рівновагу, наприклад ліси, водойми, степи, луки.

Природні оселища — території або місця існування певних видів рослин, тварин чи мікроорганізмів у їх природному середовищі, де вони знаходять необхідні ресурси для життя, розмноження та розвитку, наприклад лісові галявини, озера та ставки, печери та скелі, степи та луки, прибережні та водно-болотні угіддя.

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) — сукупність природоохоронних територій та об'єктів, створених для збереження природних комплексів, видів рослин і тварин, ландшафтів та унікальних природних явищ, з метою захисту біорізноманіття, екологічної рівноваги та наукового вивчення природи.

Рамсарські угіддя — водно-болотні території, що мають особливе екологічне, гідрологічне та природоохоронне значення і включені до Переліку водно-болотних угідь міжнародного значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, відповідно до Рамсарської конвенції.

Раціональне природокористування — ефективне та збалансоване використання природних ресурсів з метою їх збереження для майбутніх поколінь.

Рекультивация — комплекс заходів з відновлення або поліпшення природного стану порушених земель та інших територій, що були деградовані внаслідок господарської діяльності (видобутку корисних копалин, будівництва, сміттєзвалищ тощо), для відновлення їхньої продуктивності, екологічної функціональності та естетичної цінності.

Ресурсоощадні агротехнології — сільськогосподарські методи та підходи, спрямовані на ефективне використання природних і матеріальних ресурсів (води, ґрунту, енергії, добрив), зменшення відходів і негативного впливу на довкілля, при збереженні високої продуктивності і якості продукції.

Система «плати, скільки викидаєш» (Pay as you throw, PAYT) — підхід до збору відходів, за яким населення або підприємства сплачують за фактичну кількість відходів, що вони утворюють, стимулюючи зменшення обсягів сміття, сортування та переробку.

Смарагдова мережа (мережа Емеральд) — мережа територій особливого природоохоронного значення, що формується в країнах Європи з метою збереження рідкісних і зникаючих видів флори і фауни та їхніх природних оселищ відповідно до вимог Бернської конвенції. Території С. м. потребують врахування природоохоронних вимог під час планування господарської діяльності, просторового розвитку та землекористування.

Сміттєзвалище — територія для складування твердих побутових відходів (ТПВ) та інших непотребів без повного контролю їх переробки або утилізації, що може завдавати шкоди довкіллю, оскільки супроводжується забрудненням ґрунту, води та повітря.

Сталий розвиток — концепція розвитку суспільства, економіки та технологій, яка задовольняє потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, поєднуючи економічну ефективність, соціальну справедливість та охорону довкілля.

ТПВ (тверді побутові відходи) — небезпечні або нешкідливі речовини та матеріали, що утворюються у побуті та побутовому обслуговуванні, включаючи залишки їжі, упаковку, папір, пластик, скло, метал та інші відходи, які потребують збирання, сортування, переробки або захоронення.

Утилізація відходів — обробка або переробка відходів для повторного використання та зменшення їхнього негативного впливу на довкілля.

Цілі сталого розвитку — глобальні завдання, що визначають пріоритети для економічного, соціального та екологічного розвитку людства до 2030 року. У 2015 році було прийнято 17 Цілей сталого розвитку ООН: 1) Ліквідація бідності, 2) Ліквідація голоду, 3) Здоров'я і благополуччя, 4) Якісна освіта, 5) Гендерна рівність, 6) Чиста вода та санітарія, 7) Доступна і чиста енергія, 8) Гідна праця та економічне зростання, 9) Інновації та інфраструктура, 10) Скорочення нерівності, 11) Сталі міста та громади, 12) Відповідальне споживання і виробництво, 13) Боротьба зі зміною клімату, 14) Збереження морських екосистем, 15) Збереження екосистем суші, 16) Мир, справедливість і сильні інститути, 17) Партнерство заради цілей.

ДОДАТОК 1: АНКЕТА ДЛЯ МЕШКАНЦІВ ГРОМАДИ

Анкета для мешканців громади «Екологічна складова Стратегії розвитку громади»

Мета опитування: з'ясувати думку мешканців громади щодо стану довкілля та екологічних проблем у громаді, а також визначити пріоритети для екологічних дій у Стратегії розвитку громади.

Увага! Опитування є анонімним. Ваші відповіді будуть використані лише в узагальненому вигляді.

1. Загальна інформація

1.1. Ваша стать:

- Чоловіча
- Жіноча
- Інша

1.2. Вікова категорія:

- До 18 років
- 18-30 років
- 31-45 років
- 46-60 років
- Понад 60 років

1.3. Населений пункт, у якому Ви мешкаєте: _____

1.4. Ваш рівень поінформованості про екологічні питання громади:

- Високий
- Середній
- Низький

1.5. Чи берете Ви участь у громадському житті громади (збори, обговорення, толоки, тощо)?

- Так, завжди
- Так, іноді
- Ні

2. Оцінка стану довкілля

2.1. Як Ви оцінюєте стан довкілля у Вашому населеному пункті? (за 5-бальною шкалою, де 1 — дуже погано, 5 — дуже добре)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

2.2. Чи змінився стан довкілля за останні 5 років?

- Покращився
- Не змінився
- Погіршився

2.3. Оберіть до 5 варіантів найгостріших екологічних проблем у вашій громаді:

- Забруднення водойм
- Проблеми з побутовими відходами
- Якість питної води
- Забруднення повітря
- Вирубання дерев / брак зелених зон
- Зменшення біорізноманіття
- Ерозія ґрунтів / деградація земель
- Надмірне використання агрохімікатів
- Пожежна небезпека / підпали сухої трави
- Шум / транспортне навантаження
- Інше: _____

2.4. Які місцеві об'єкти або території, на Вашу думку, створюють найбільше екологічне навантаження? (можна назвати 1–3)

3. Поведінка та участь мешканців

3.1. Чи сортуєте Ви побутові відходи?

- Так
- Частково
- Ні

3.2. Чи берете Ви участь у толоках, прибираннях або екоакціях?

- Регулярно
- Інколи
- Ніколи

3.3. Чи готові Ви долучитися до екологічних ініціатив громади?

- Так
- Можливо, залежно від теми
- Ні

3.4. Яким саме форматам участі Ви надаєте перевагу?

- Толоки / озеленення
- Екопросвітницькі заходи
- Громадські обговорення
- Волонтерство
- Онлайн-участь (опитування, коментарі)
- Інше: _____

4. Пріоритети екологічної політики громади

4.1. Які екологічні напрями слід включити до нової/оновленої Стратегії розвитку громади? (оберіть до 5 варіантів):

- Система поводження з відходами
- Водопостачання та захист водних ресурсів
- Збереження та розширення зелених зон
- Розвиток ПЗФ, охорона біорізноманіття
- Екологічне землеробство
- Відновлення деградованих територій
- Енергоефективність та розвиток відновлюваних джерел енергії
- Адаптація до змін клімату
- Розвиток екотуризму
- Екологічна освіта та інформування
- Інше: _____

4.2. Які конкретні заходи, на Вашу думку, слід реалізувати в першу чергу?

5. Зворотний зв'язок (необов'язково)

Ваші пропозиції щодо поліпшення стану довкілля у громаді:

Якщо бажаєте долучатися до екологічних ініціатив громади, залиште свої контакти:
Телефон / Електронна пошта _____

Дякуємо за участь!

Ваші відповіді допоможуть зробити Стратегію розвитку громади більш екологічно орієнтованою

ДОДАТОК 2: ЧЕК-ЛИСТ

Чек-лист «Що ми вже робимо, а що можемо покращити?»

(відмітьте «плюсом», що вже виконується, і позначте «мінусом» те, що потребує покращення чи впровадження. Це допоможе перетворити стратегію на реальний інструмент змін)

СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ

- Чи є в стратегії громади окрема екологічна стратегічна ціль або блок?
- Чи сформульовані вимірювані цілі й завдання у сфері довкілля?
- Чи інтегровані екологічні цілі у всі сфери розвитку (економіка, соціальна політика, просторове планування)?
- Чи є механізми координації між відділами/структурами громади у питаннях довкілля?
- Чи залучаються стейкхолдери (бізнес, науковці, активісти, молодь) до обговорення екологічних завдань?
- Чи проводився у громаді аналіз стану довкілля та чи є актуальні дані моніторингу, екологічний паспорт, карти природних ресурсів та ін.?
- Чи є у громаді відповідальні особи або підрозділ з питань екології та сталого розвитку?
- Чи закладено у бюджет кошти на природоохоронні заходи?
- Чи співпрацює громада з обласними, державними та міжнародними програмами в екологічній сфері?
- Чи інтегрує громада цілі сталого розвитку (ЦСР ООН) у власні політики та проекти?
- Чи проводиться громадський контроль і чи є механізми прозорості звітності?

ЯК У ГРОМАДІ РЕАЛІЗОВУЮТЬСЯ ОКРЕМІ ЕКОЛОГІЧНІ НАПРЯМИ:

1. Підвищення суспільної екологічної свідомості

- Чи проводяться регулярні просвітницькі заходи для населення?
- Чи організовані конкурси, шкільні проекти, еко-челенджі, які мотивують молодь брати участь у природоохоронних ініціативах?
- Чи створені екоосвітні простори (куточки природи, еколабораторії, інтерактивні виставки) для школярів і мешканців?
- Чи залучаються громадські організації та волонтери до екоакцій?
- Чи має громада інформаційні кампанії (буклети, соціальна реклама, дописи в со-цмережах) про раціональне використання ресурсів та охорону природи?
- Чи є система мотивації та заохочень (грамоти, відзнаки, підтримка ініціатив) для активних учасників екологічних заходів?

2. Екологічний моніторинг та контроль джерел забруднення

- Чи здійснюється регулярний моніторинг стану довкілля (повітря, води, ґрунтів, шумового та радіаційного фону)?
- Чи має громада інструменти контролю за діяльністю підприємств-забруднювачів(угоди про співпрацю, перевірки, звітність)?
- Чи доступні громадськості результати моніторингу (сайт громади, відкриті бази даних, інформаційні стенди)?
- Чи співпрацює громада з державними та регіональними установами моніторингу (Держекоінспекція, лабораторні центри, університети)?
- Чи існує система оперативного реагування на випадки забруднення (наприклад, аварії, скиди у водойми, несанкціоновані сміттєзвалища)?
- Чи проводяться перевірки стану джерел питного водопостачання та захист від потенційного забруднення?
- Чи веде громада реєстр потенційно небезпечних об'єктів (підприємства, склади хімікатів, сміттєзвалища)?
- Чи приймаються управлінські рішення на основі результатів моніторингу (оновлення стратегій, планів дій, екологічних програм)?

3. Поводження з відходами та ресурсощадність

- Чи має громада систему роздільного збирання відходів?
- Чи організовано вивезення та утилізацію небезпечних відходів (батареї, лампи, медикаменти, електроніка)?
- Чи проводиться облік і ліквідація стихійних сміттєзвалищ?
- Чи діють у громаді програми з переробки та повторного використання матеріалів (компостування органіки, ресайклінг пластику, скла, металу)?
- Чи впроваджує громада практики енерго- та ресурсощадності (будівлі, освітлення, транспорт)?
- Чи проводяться інформаційні кампанії для населення щодо зменшення кількості відходів і відповідального споживання?
- Чи запроваджено у громаді практику повторного використання будівельних матеріалів після демонтажів та ремонтів?
- Чи працює громада над зменшенням використання одноразового пластику у закладах освіти, культури, медицини?

4. Кліматична адаптація та скорочення вуглецевого сліду

- Чи має громада локальний план кліматичної адаптації або враховує кліматичні ризики у стратегії розвитку?
- Чи здійснюється аналіз вразливості громади до кліматичних змін (посухи, повені, зсуви ґрунтів, спека)?

- Чи є плани дій для зменшення викидів парникових газів?
- Чи реалізуються заходи з енергоефективності (термомодернізація шкіл, садочків, лікарень, житлового фонду)?
- Чи стимулює громада відновлювану енергетику (сонячні панелі, біогаз, теплові насоси, вітроенергетику)?
- Чи є програми підтримки для домогосподарств та бізнесу у сфері «зеленої» енергетики?
- Чи проводиться робота з озеленення територій як інструменту зниження температури та поліпшення мікроклімату?
- Чи створено системи збору та утримання дощової води для зменшення ризику підтоплень і раціонального водокористування?
- Чи впроваджує громада сталий транспорт (велодоріжки, громадський транспорт на електротязі, каршеринг, зарядні станції для електромобілів)?
- Чи ведеться облік та аналіз викидів парникових газів на рівні громади?
- Чи є заходи з підвищення стійкості сільського господарства до кліматичних змін (нові культури, технології зрошення, органічне землеробство)?
- Чи впроваджуються «зелені» стандарти будівництва (енергозберігаючі матеріали, дахові сади, екологічні технології)?
- Чи є у громаді партнерство з науковими установами та міжнародними проектами у сфері кліматичної стійкості?
- Чи здійснюються інформаційні кампанії для населення про те, як зменшити власний вуглецевий слід (транспорт, енергія, споживання)?

5. Водна безпека та стале управління водними ресурсами

- Чи має громада програму охорони та відновлення водних ресурсів?
- Чи здійснюється регулярний моніторинг якості питної води, поверхневих і підземних вод?
- Чи впроваджуються системи ощадного водокористування (зрошення, технології в господарствах)?
- Чи модернізуються системи централізованого водопостачання та водовідведення?
- Чи громада має очисні споруди і чи працюють вони ефективно?
- Чи реалізуються заходи з очищення та відновлення малих річок, ставків, озер, збереження та відновлення прибережно-захисних смуг?
- Чи впроваджується раціональне водокористування у сільському господарстві (крапельне зрошення, водозберігаючі технології)?
- Чи стимулює громада використання дощової та талої води для технічних потреб?
- Чи вживаються заходи проти забруднення води сільськогосподарськими стоками (добрива, пестициди)?

- Чи співпрацює громада з Держекоінспекцією для контролю за підприємствами-забруднювачами?
- Чи є система захисту від підтоплень і паводків (берегоукріплення, дамби, канали)?
- Чи проводиться екоосвітня робота з населенням про цінність води та ощадливе водокористування?
- Чи має громада план реагування у випадку надзвичайних ситуацій, пов'язаних з водою (забруднення, аварії)?

6. Екологізація сільського господарства та розвиток сталого природокористування

- Чи застосовуються у громаді технології органічного землеробства?
- Чи застосовуються ресурсощадні агротехнології (мінімальний обробіток ґрунту, сидерати, агролісомеліорація)?
- Чи зменшується використання хімічних добрив і пестицидів на користь біологічних препаратів?
- Чи є система контролю за деградацією земель (засолення, заболочення, вирубка лісосмуг)?
- Чи підтримуються фермери у впровадженні точного землеробства (GPS-контроль, датчики вологості, дрони)?
- Чи здійснюється раціональне водокористування у зрошенні та меліорації?
- Чи стимулює громада використання відновлюваної енергії у сільському господарстві (біогаз, сонячні панелі на фермах)?
- Чи є заходи зі скорочення викидів парникових газів від тваринництва (біогазові установки, переробка відходів)?
- Чи сприяє громада розвитку пасічництва як екологічно дружнього напрямку?
- Чи існує підтримка традиційних локальних культур і сортів як елемент збереження агробіорізноманіття?
- Чи співпрацює громада з науковими установами для випробування нових сталих технологій?
- Чи проводиться просвітницька робота з агровиробниками щодо екологізації господарювання?
- Чи є механізми економічної підтримки фермерів, які працюють за принципами сталого розвитку?

7. Збереження та розвиток природно-заповідного фонду (ПЗФ)

- Чи має громада актуальний облік об'єктів ПЗФ на своїй території?
- Чи проводиться моніторинг стану територій та об'єктів ПЗФ із залученням зовнішніх експертів?
- Чи ініціює громада створення нових об'єктів ПЗФ?
- Чи є у громаді програма підтримки та фінансування об'єктів ПЗФ?

- Чи сприяє громада розвитку екотуризму на базі ПЗФ?
- Чи облаштовані екостежки, інформаційні стенди та маркування на території заповідних об'єктів?
- Чи проводиться робота із молоддю для популяризації знань про ПЗФ?
- Чи використовується ПЗФ у стратегії просторового планування громади?
- Чи є ініціативи щодо відновлення деградованих екосистем у межах ПЗФ (болота, ліси, луки)?
- Чи розглядається ПЗФ як ресурс для розвитку громади (екотуризм, освіта, брендинг території)?

8. Збереження та відновлення біорізноманіття

- Чи має громада актуальні дані про стан флори та фауни на своїй території?
- Чи ведеться у громаді моніторинг місць зростання/мешкання та чисельності рідкісних та зникаючих видів?
- Чи впроваджує громада заходи для збереження оселищ диких тварин і птахів (болота, ліси, заплави, степи)?
- Чи проводяться програми з відновлення деградованих екосистем (лісозахисні смуги, заболочені землі, пасовища)?
- Чи є заходи для захисту запилювачів (бджіл, джмелів, метеликів)?
- Чи контролює громада поширення інвазійних видів рослин і тварин?
- Чи підтримуються традиційні форми землекористування, що сприяють збереженню біорізноманіття (луки, сінокоси, пасовища)?
- Чи має громада співпрацю з науковцями та природоохоронними установами у сфері біорізноманіття?
- Чи підтримуються місцеві ініціативи зі збереження природи (громадські акції, волонтерські проекти)?
- Чи є заходи для підтримки сталого рибальства та мисливства?
- Чи враховує громада питання біорізноманіття у просторовому плануванні та стратегіях розвитку?
- Чи передбачені партнерства з бізнесом для підтримки екопроектів (відновлення лісів, ставків тощо)?
- Чи включає громада біорізноманіття у брендинг та промоцію території (наприклад, як унікальну «візитівку»)?

9. Розвиток зелених зон і підвищення стійкості ландшафтів

- Чи інвентаризовані у громаді зелені насадження (парки, сквери, лісосмуги, вуличні насадження та ін.)?

- Чи здійснюється регулярне озеленення територій (садіння дерев, кущів, квітників) та створення нових об'єктів озеленення і громадських зелених просторів?
- Чи впроваджуються принципи ландшафтної архітектури та зеленого дизайну при благоустрої територій?
- Чи має громада програми відновлення лісосмуг і полезахисних насаджень?
- Чи є заходи для захисту та догляду за міськими та сільськими зеленими зонами?
- Чи використовуються стійкі до кліматичних змін види рослин для озеленення?
- Чи впроваджує громада системи природного водоутримання (зелені дахи, дощові сади, біоплато)?
- Чи враховується збереження зелених зон у просторовому плануванні?
- Чи організовуються громадські толоки та акції з озеленення?
- Чи проводиться екологічна просвіта населення про важливість зелених зон?
- Чи створюються екологічні коридори між природними територіями для збереження екосистем?
- Чи залучає громада бізнес і донорські кошти для озеленення та відновлення ландшафтів?

10. Зелена економіка та просторове планування

- Чи має громада комплексний план просторового розвитку (КППР) з урахуванням екологічних факторів?
- Чи включено до просторового планування зелені коридори, буферні зони та території ПЗФ?
- Чи впроваджує громада принципи «зеленої економіки» у своїй стратегії?
- Чи стимулюється розвиток «зелених» бізнесів (переробка, органічне виробництво, екотуризм, енергоефективність)?
- Чи застосовуються екологічні критерії у видачі дозволів на нове будівництво та підприємницьку діяльність?
- Чи враховує громада ризики кліматичних змін при плануванні територій?
- Чи проводиться оцінка екологічної ємності території (ресурси, ландшафтні обмеження, природні ризики)?
- Чи є заходи щодо регенерації занедбаних територій (brownfields, промзони, сміттєзвалища)?
- Чи має громада механізми для запобігання хаотичній забудові?
- Чи впроваджуються принципи розумного містобудування (smart growth)?
- Чи стимулює громада енергоефективне та екологічне будівництво?
- Чи передбачені у плануванні зони для відновлюваної енергетики (сонячні, вітрові, біогазові станції) з урахуванням безпечності для біорізноманіття?

- Чи громада інтегрує у планування екологічні та рекреаційні території?
- Чи розробляються публічні простори з урахуванням екологічних стандартів (озеленення, водопроникні покриття, енергоощадність)?
- Чи застосовує громада моделі кругової економіки для мінімізації відходів і повторного використання ресурсів?

11. Екотуризм та рекреація

- Чи має громада стратегію розвитку екотуризму?
- Чи розвиває громада маршрути екотуризму та зелені зони для відпочинку?
- Чи створюються інформаційні матеріали (карти, буклети, мобільні застосунки) для туристів?
- Чи співпрацює громада з туроператорами та гідами для просування екотуристичних маршрутів?
- Чи забезпечує громада доступність рекреаційних територій для різних категорій населення?
- Чи є система екологічних обмежень для туризму (щоб уникати перевантаження природних територій)?
- Чи впроваджуються «зелені стандарти» у туристичній інфраструктурі (еко-готелі, кемпінги, енергоощадність)?
- Чи підтримує громада розвиток сільського та агротуризму з екологічною складовою?
- Чи проводяться фестивалі, екофоруми та культурно-екологічні заходи для приваблення туристів?
- Чи стимулює громада розвиток еко-освітніх програм для туристів і школярів?
- Чи залучаються місцеві підприємці та громади до розвитку екотуристичних послуг?

12. Екологічна безпека

- Чи має громада систему запобігання та реагування на надзвичайні ситуації (пожежі, аварії, викиди небезпечних речовин, забруднення води й ґрунтів)?
- Чи є у громаді плани ліквідації наслідків техногенних і природних катастроф?
- Чи існує система моніторингу ризиків (пожежна безпека, паводки, зсуви, аварійні підприємства)?
- Чи має громада ресурси для швидкого реагування (спеціальна техніка, резерви матеріалів, обладнання, паливо)?
- Чи проведено навчання для пожежних, рятувальних і комунальних служб?
- Чи поінформоване населення про правила екологічної безпеки, маршрути евакуації, дії у випадку аварій?

- Чи проводяться регулярні тренування, навчання та інформаційні кампанії серед населення?
- Чи має громада систему оповіщення про надзвичайні ситуації (сирени, SMS-розсилка, мобільні додатки)?
- Чи контролюється стан сховищ небезпечних відходів та речовин (добрива, пестициди, паливо, хімікати)?
- Чи співпрацює громада з державними та обласними службами у сфері цивільного захисту та екологічної безпеки?
- Чи розроблені локальні протоколи взаємодії між медичними, освітніми, комунальними та силовими структурами у випадку надзвичайних ситуацій?
- Чи є в громаді система екологічного страхування або резервні фонди для відновлення після аварій та катастроф?
- Чи враховує громада екологічні ризики у стратегічному та просторовому плануванні?
- Чи забезпечена відкритість і доступність інформації щодо потенційно небезпечних об'єктів для мешканців громади?

Громадська організація «ЕКОСОЦІУМ» (м. Черкаси) була створена у лютому 2019 року як об'єднання науковців та екоактивістів, що працюють у сфері охорони довкілля, сталого розвитку та екологічної освіти.

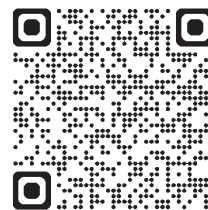
Основні напрями діяльності:

- Екологічна освіта та просвітницькі програми.
- Консультації та підтримка громад у стратегічному плануванні.
- Моніторинг стану довкілля та дослідження екологічних ризиків.
- Науково обґрунтовані заходи зі збереження біорізноманіття.
- Просування «зелених» технологій і сталого природокористування.
- Співпраця з науковими установами, установами ПЗФ, громадськими організаціями та бізнесом

Контакти:

Email: ecosocietyua@gmail.com

Сторінка у Facebook – скануйте QR-код

Підписано до друку 22.12.2025

Формат 60x84 1/16.

Папір книжково-журнальний.

Умов. друк. арк. 9,0. Гарнітура Neuristica.

Зам. № 2122.

Видавець: Чабаненко Ю. А.

Свідоцтво про внесення

до Державного реєстру видавців

серія ДК № 1898 від 11.08.2004 р.

Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашковича, 39

Тел: (096) 288 13 36, (093) 788 99 99

E-mail: office@2upost.com

Друк ФОП Чабаненко Ю. А.

Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашковича, 39

Тел: (096) 288 13 36, (093) 788 99 99

E-mail: office@2upost.com